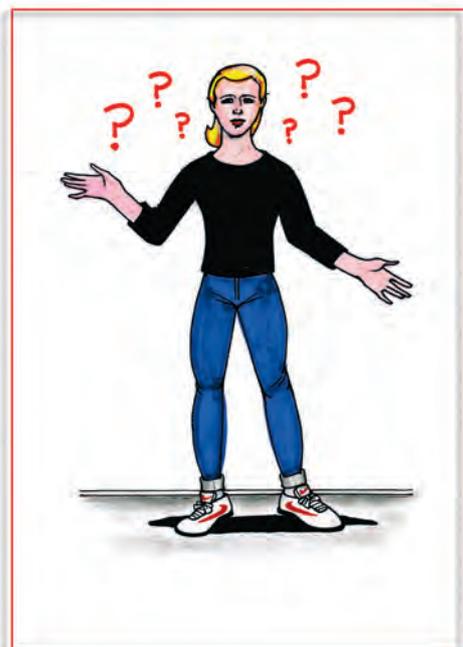
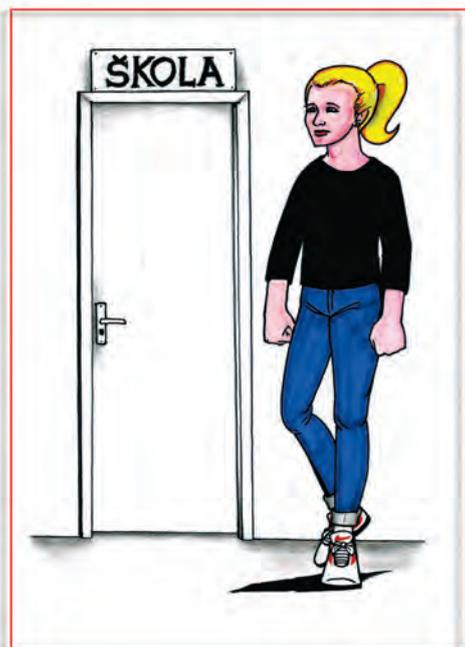

HRVATSKI SAVEZ
GLUHOSLIJEPIH OSOBA
DODIR

Vodič za prevodđenje u školama

Izdavač: Hrvatski savez gluhoslijepih osoba „Dodir“
Medulićeva 34, 10000 Zagreb
tel.: 01 / 4875 431, faks: 01 / 4875 432
e-mail: dodir@dodir.hr
www.dodir.hr

Autori: Igor Kusin, Andrea Palijaš i Sanja Tarczay

Urednica: Dijana Adžić

Lektura: Igor Kusin

Ilustracije: Kristijan Bezuh, gluhoslijepa osoba

Fotografije: Foto arhiv Saveza „Dodir“

Dizajn i oblikovanje: Ergo grupa d.o.o.

Tisak: Kerschoffset d.o.o.

Naklada: 200 komada

Tiskanje ove publikacije omogućeno je financijskom podrškom Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autora i nužno ne izražava stajalište Nacionalne zaklade.

SADRŽAJ

Predgovor	5
Uvod – zašto ovaj vodič?	7
1. Kome se prevodi i tko prevodi?	11
1.1. Kome se prevodi?	12
1.2. Tko prevodi?	14
2. Prvi koraci prevođenja u školama	19
3. Želiš li ti prevoditi u školi?	27
3.1. Imaš li kvalifikacije?	27
3.2. Koja će biti tvoja uloga?	31
3.3. Koje će biti tvoje obaveze?	33
3.3.1. Održavanje kontakta s voditeljem/koordinatorom matične organizacije	33
3.3.2. Pisanje izvješća	34
3.3.3. Priprema i pohrana materijala	35
3.3.4. Permanentna edukacija i/ili usavršavanje	35
3.3.5. Praćenje napretka rada s učenikom	36
3.3.6. Diseminacija rezultata	36
4. Aktivnosti prilikom prevođenja u školama	39
4.1. Priprema za prevođenje	39
4.2. Prevođenje u nastavi	43
4.2.1. Prevođenje u nastavi u normalnim, svakodnevnim situacijama	44
4.2.2. Prevođenje u nastavi u izvanrednim situacijama tijekom pandemije covid-19	49
4.3. Prevođenje izvannastavnih aktivnosti	53
4.4. Pripreme za individualizirani rad s učenikom	54
4.5. Svakodnevne ili povremene konzultacije s nastavnikom	55
4.6. Suradnja s ostalim članovima tima	57
4.7. Suradnja s roditeljima	58
5. Možeš li postupati etično?	61
6. Prilog	
Etički kodeks profesije prevoditelj znakovnog jezika	65
Literatura	76
Indeks riječi i kratica	80
Životopisi autora	82

PREDRIJEČ

Ja imam prevoditeljicu od treće godine kada sam išla u vrtić. Zato mi je bilo puno lakše kad sam krenula u osnovnu školu jer sam imala istu prevoditeljicu. Kasnije sam dobila drugu prevoditeljicu. Ona mi je super.

Ona mi puno pomaže da razumijem o čemu se govori u mojoj okolini. Tako se ja mogu bolje snaći u školi. Teško mi ponekad razumijela i svoju učiteljicu, a i neke prijatelje iz razreda. Uz nju u svakom trenutku znam što se događa u razredu. Prevoditeljica je jako važna u prijenosu informacija i meni i drugima.

I.T., 10 g.

ŠKOLA

UVOD – ZAŠTO OVAJ VODIČ?

»I ja želim znati!...«

(Ivasović, 2014)

Hrvatski savez gluhoslijepih osoba **Dodir** kao inicijator inkluzivnih odgojno-obrazovnih promjena, ali i pionir u osiguravanju kvalitetnog prevođenja u nastavi gluhim, nagluhim i gluhoslijepim učenicima i studentima, od samih početaka je bio i još uvijek jest usmjeren k osiguravanju jednakih obrazovnih prilika za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe učenike i studente.

Od prvih pokušaja prevođenja 1994. godine, preko organiziranih prevođenja 1999. godine pa sve do donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018) mnogo se toga, vezano uz uvođenje prevoditelja u škole, promijenilo u odgojno-obrazovnom sustavu. Međutim, donošenjem navedenog Pravilnika situacija se na polju prevođenja u školama nije znatno popravila.

I dalje je mnogo prevoditelja u nastavi koji su prepušteni sami sebi, koji trebaju i traže dodatne informacije i/ili podršku u svome radu. Česte su nedoumice kako ispravno prevoditi i postupati u nastavnom i izvannastavnom okruženju. Postoji bogata literatura o samom prevođenju, modelima prevođenja, o znakovnom jeziku, o gluhim, nagluhim i gluhoslijepima, no malo je literature koja je namijenjena isključivo prevoditeljima koji rade u školama.

Isto je tako teško doći do informacija o prvim prevođenjima u školama u drugim zemljama. Upravo smo iz tih razloga odlučili podijeliti naša dugogodišnja iskustva vezana uz prevođenje u školama u ovom *Vodiču* koji je prvenstveno namijenjen svima onima koji prevode u školama, onima koji na bilo koji način rade s gluhim i nagluhim učenicima, stručnom osoblju škole, svim sudionicima nastavnog procesa i zaposlenicima škole, pa i samim roditeljima... Ukratko, svima onima koji bilo izravno bilo neizravno rade u školama i sa školama, kao i svima koji su zainteresirani kako gluhom ili nagluhom učeniku omogućiti poboljšanje svog obrazovanja.

Ovaj *Vodič* pojasnit će potrebe gluhog ili nagluhog učenika, ulogu i važnost koju ima prevoditelj u školi te će možda pronaći odgovore na dosad neodgovorena pitanja kroz pet tematskih cjelina/poglavlja.

U **prvom poglavlju** upoznat ćete se s međunarodnim dokumentima o pravima gluhe djece na obrazovanje, s gluhim učenikom i njegovim temeljnim potrebama za prevoditeljem u nastavi, a bit će navedene i definicije prevoditelja u nastavi.

Drugo poglavlje donosi zanimljivu poveznicu povijesnih prikaza prvih prevođenja u nastavi.

U **trećem se poglavlju** uspoređuju kvalifikacije koje se od prevoditelja traže u Republici Hrvatskoj s onima koje se propisuju u drugim državama. Iznijet će se detaljniji uvid u ulogu i obaveze koje ima prevoditelj u nastavi.

Četvrto će **poglavlje** navesti primjere svih aktivnosti koje ima prevoditelj u nastavi tijekom prevođenja u školi, ali i tijekom izvannastavnih aktivnosti.

Posljednje, **peto poglavlje**, ukazuje na važnost etičkog pristupa u radu prevoditelja u nastavi uz prikaz primjera *etičkog kodeksa*.

Iskustva sažeta u ovom *Vodiču* pretežno su iskustva prevoditelja koji su prevodili gluhim i nagluhim učenicima koji su koristili znakovni jezik. Međutim, i prevoditelji koji rade s gluhim ili nagluhim učenikom s ili bez kohlearnog implantata moći će u njemu pronaći motivaciju i inspiraciju potrebnu za svoj rad.

Objedinjujući i oblikujući različita iskustva (znanstveno-stručna, praktična i iskustvena) troje autora sažeto je, u ovom jedinstvenom *Vodiču*, prikazalo samu srž prevođenja u nastavi. Vjerujemo da ćemo ovim *Vodičem* dati značajan doprinos s ciljem stvaranja boljih mogućnosti za gluhe i nagluhe učenike, jer ustrajanje u izvrsnosti te omogućavanje razvoja potencijala svakog gluhog i nagluhog učenika za nas je izazov koji nikad ne prestaje.

U nastavku slijedi još nekoliko terminoloških napomena.

Radi pojednostavljenja u ovom *Vodiču* koristi se termin »prevoditelj u nastavi« prema izvornom terminu "education interpreter" koji je u službenoj međunarodnoj upotrebi te ga koriste WASLI i efsli, a nalazimo ga i u literaturi. Osim toga riječ »prevoditelj« jasno označava i ključnu ulogu koju osoba ima a to je prevođenje gluhom učeniku. Iako u Pravilniku o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018) postoji termin »*Stručni komunikacijski posrednik*«, smatramo da taj naziv nije dovoljno precizan da bi se razumjela uloga osobe koja prevodi gluhom ili nagluhom učeniku.

Izrazi koji se koriste u ovom *Vodiču*, a imaju rodno značenje koriste se neutralno i odnose se jednako na muški i ženski rod. Također, prikazani primjeri i događanja potječu iz stvarnih iskustava prevoditelja, ali su imena sudionika izmijenjena radi zaštite njihove privatnosti i osobnih podataka.

KOME SE PREVODI I TKO PREVODI?

»Postoji zakonski okvir koji štiti jezične manjine;
postoji zakonski okvir koji štiti invalide,
ali djeca koja postanu članovi jezične manjine
zbog svog invaliditeta nisu zaštićena.«

(Lane, 1992, str. 175, prema Mahshie, 2007)

Prije odgovora na pitanje »Kome se prevodi i tko prevodi?« treba se osvrnuti na univerzalno pravo gluhe i nagluhe djece na ravnopravan pristup obrazovanju. Mnogi nacionalni i internacionalni dokumenti ukazuju na važnost pristupa gluhe i nagluhe djece kvalitetnom obrazovanju.

Svjetska organizacija gluhih (World Federation of Deaf - WFD) snažno zastupa pravo gluhe djece na obrazovanje. Njihov je stav da je onemogućavanje pristupa kvalitetnom obrazovanju i pravima gluhe djece jednako zlostavljanju te djece.

Također, preporučuju da se prihvate i poštuju sljedeća ljudska prava djece i odraslih s gluhoćom navodeći temeljne obrazovne principe:

- Gluhe osobe imaju isto pravo na potpuni pristup kvalitetnom obrazovanju kao i svi ljudi.
- Gluhe osobe su prvenstveno vizualna bića, čije su oči njihov portal u svijet informacija i znanja. Dakle, gluhe osobe rođenjem stječu pravo na dostupnost znakovnog jezika i vizualnih strategija. (Gluhoslijepi se osobe pretežno oslanjaju na vlastiti taktilni osjet i imaju pravo naučiti znakovni jezik, brajicu i mobilne vještine.)
- Obrazovanje samo po sebi nije cilj, već kontinuirani, cjeloživotni proces koji omogućava pojedincu da stekne niz vještina potrebnih kako bi postao neovisna, obrazovana, zaposlena i samoostvarena osoba, da se samoaktualizira, da sudjeluje i doprinosi zajednici i društvu.

Jednako stajalište ima i Europska unija gluhih (The European Union of Deaf – EUD) jer zagovara ljudska temeljna prava gluhih i ravnopravni pristup obrazovanju:

- Za gluhu djecu to mora uključivati pristup na nacionalnom znakovnom jeziku, prema potrebi uključujući i pristup na pisanom i govornom nacionalnom jeziku.
- Standard i primarni cilj svih obrazovnih ustanova treba biti inkluzivno obrazovanje koje zadovoljava potrebe svakog gluhog djeteta.

- Obrazovanje kao temeljno pravo spominje se, ne samo u Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom *UN-a* (UNCRPD) iz 2007. godine koju je EU kao cjelinu ratificirala u siječnju 2011. godine, već i u njezinu članku 24. koji govori o obrazovanju.
- Pristup obrazovanju presudan je za svu gluhu djecu, posebno s obzirom na trenutno starenje populacije. Djeca trebaju biti sposobna postati punopravni, zaposleni građani koji doprinose društvu.
- EUD želi obrazovanje za gluhu djecu koje će biti dostupno, usmjereno na pojedino dijete i na istoj razini kao i ono za djecu koja nemaju oštećenje sluha. Takvo se obrazovanje može pružiti u zasebnoj školi za gluhe, odjelu u redovnoj školi ili uz odgovarajuću podršku u redovnoj učionici.

U članku 9. *Opće konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a* iz 2007. godine jasno je naznačeno pravo gluhe i gluhoslijepe djece na pristupačnu edukaciju, kao i pravo na profesionalne obrazovne prevoditelje. Omogućavanjem i uživanjem tih prava sprječavamo izoliranost i diskriminaciju gluhe i gluhoslijepe djece u redovnim školama.

Inkluzivno školovanje ne može se zamisliti bez odgovarajuće podrške, a takav se pristup temelji na *Sporazumu iz Salamance (Salamanca Statement)*. *Salamanca* jasno naglašava načelo da inkluzija treba biti norma u poučavanju odnosno da »sva djeca trebaju učiti zajedno« neovisno o svojim fizičkim, intelektualnim, socijalnim, emocionalnim ili lingvističkim sposobnostima. (Centre for Studies on Inclusive Education, 1994)

Možemo zaključiti da je »prevođenje znakovnog jezika poželjna usluga za djecu s oštećenjem sluha u ugodnom inkluzivnom obrazovnom okruženju jer komunikacija igra ključnu ulogu u razvoju pozitivnog samopoštovanja djece s oštećenjem sluha i kvalitete njihova života.« (Omugur, 2007)

1.1. Kome se prevodi?

Prevodi se gluhim učenicima koji poznaju i koriste znakovni jezik, a potrebna im je podrška u pristupu informacijama i komunikaciji. Podršku ponekad zatraže i nagluhi učenici i učenici s kohlearnim implantatom ukoliko imaju određenih i/ili specifičnih teškoća u komunikaciji. Gluhi i nagluhi učenici koji ne poznaju znakovni jezik također imaju pravo na jednak pristup obrazovanju te mogu zatražiti podršku u komunikaciji koja im se mora osigurati na način koji oni mogu razumjeti i koji im odgovara. To može biti primjerice: očitavanje s usana, prenošenje govorne informacije u pisanu (*speech to text*) uz podršku daktilografa koji tipka sve što nastavnik i drugi vršnjaci govore dok učenik čita na zaslonu i slično.

Gluhi i nagluhi učenici uvelike se razlikuju od svojih čujućih vršnjaka u području razvoja jezika i govora te komunikacijskim sposobnostima. Oni se razlikuju i međusobno. Neki učenici imaju većih, a neki manjih jezičnih i govornih teškoća. Ivasović smatra da »što je oštećenje sluha veće to su veće jezične i govorne teškoće. Značajan utjecaj na usvajanje jezika ima i dob u kojoj je došlo do oštećenja sluha.« (Ivasović, 2014)

Ipak, ne treba zanemariti i utjecaj sredine u kojoj gluhi ili nagluhi učenik odrasta. Gluhi učenik koji ima gluhe roditelje ima prednost pri usvajanju jezika jer će na prirodan način učiti znakovni jezik. Gluhi učenik čiji roditelji ne znaju znakovni jezik teže će usvojiti svoj prvi jezik. Iz tog je razloga važno da »potpuno gluhi učenik mora biti izložen znakovnom jeziku što je ranije moguće jer bi inače mogao propustiti kritično razdoblje usvajanja jezika bez mogućnosti da ikada tečno progovori.« (Maloy, 2003)

Dakle, »rano izlaganje znakovnom jeziku je ključno za gluhu djecu, ako im se želi dati prilika da u potpunosti razviju jezik – i ako želimo spriječiti da se suoče sa svim negativnim učincima neadekvatnih jezičnih vještina na druge vidove njihova razvoja.« (Maloy, 2003)

Za gluhog ili nagluhog učenika od posebne je važnosti da što ranije usvoji jezik (govorni ili znakovni) jer tako kasnije neće imati problema u učenju drugog jezika. U prilog tome govori činjenica da gluhi ili nagluhi učenik koji je od najranije dobi imao potpunu jezičnu/znakovnu interakciju sa svojim roditeljima pokazuje visoke kompetencije u socijalnom, kognitivnom i lingvističkom razvoju. (Magnuson, 2000)

»Date li gluhoj djeci informacije na jeziku koji ona razumiju, osjećaju se ležerno, dobivaju mogućnost da razumiju svoju okolinu i na taj način mogu spremno graditi svoje znanje i utvrđivati kontekste. Rano usvajanje znakovnog jezika i njegova upotreba u obrazovanju ne smatra se prijetnjom razvoju pisanog, primjerice hrvatskog jezika, već upravo najboljim načinom da se takva kompetencija osigura. Ovo je gledište dobro potkrijepljeno u literaturi o dvojezičnosti i pismenosti u dvama jezicima. U iscrpnom pregledu tri desetljeća istraživanja značajki i rezultata dvojezičnosti, zaključci upućuju na to da su prvi i drugi jezik komplementarni, a ne da jedan drugoga isključuju, te da je znanje prvog jezika podudaran i moćan pokazatelj razvoja drugog jezika.« (Hakuta, 1990, prema Mahshie, 2007)

1.2. Tko prevodi?

Pojam **prevoditelj u nastavi** označava osobu koja predstavlja komunikacijski most između gluhih i nagluhих učenika i njihovog obrazovnog okruženja. Njegova je primarna funkcija da putem prevođenja olakša komunikaciju između gluhih i nagluhих učenika i njihovih čujućih vršnjaka, profesora i ostalog osoblja uključenog u učenikovo obrazovanje. U skladu s našim mogućnostima prevoditelj u nastavi ima mnogo širu ulogu nego njegovi kolege u Europi i svijetu. Kod nas prevoditelj u nastavi objedinjuje dvije uloge ulogu prevoditelja znakovnog jezika i ulogu asistenta u nastavi, što znači da u Hrvatskoj »prevoditelj u nastavi« ima sljedeće uloge:

- prenosi sve informacije,
- osigurava uspješnu i učinkovitu komunikaciju,
- dio je edukacijskog tima,
- prema potrebi pruža i podršku/pomoć u učenju. (Ivasović, 2014)

Od prevoditelja u nastavi očekuje se da uz znanje znakovnog, posjeduje izvrsno znanje govornog jezika. Usluge se prevođenja gluhim i nagluhim učenicima pružaju, kako u nastavnom procesu tako i u izvannastavnim aktivnostima, čime im se omogućuje potpuno i aktivno sudjelovanje u obrazovnom procesu. Prevoditelj u nastavi prevodi i u formalnim i u neformalnim sustavima obrazovanja. Prevođenje se u Hrvatskoj, osim u

osnovnim školama, srednjim školama – gimnazijama, strukovnim školama i umjetničkim školama, izvodi i na veleučilištima i fakultetima te uključuje i predavanja, terensku i praktičnu nastavu, ispite, konzultacije, instrukcije, sastanke i sve ostale situacije koje su dio obrazovnog procesa kao što su tečajevi, radionice, seminari, maturlna putovanja, izleti i slično.

Postoje različite definicije prevoditelja u nastavi koje nam dodatno objašnjavaju njegovu ulogu u odgojno-obrazovnom procesu:

»Prevoditelj u redovitoj ustanovi član je edukacijskog tima, a njegova uloga sastoji se u tome da omogućuje uspješnu razmjenu informacija između gluhog ili gluhoslijepog učenika i nastavnika te drugih učenika. Njegov isključiv zadatak jest vjerno prenošenje informacija koje su dostupne i čujućim osobama u toj situaciji, bez iznošenja vlastitog mišljenja, pri čemu mora poštivati povjerljivost informacija, odnosno kodeks profesionalne etike.« (Salaj i Tarczay, 2005)

»Obrazovni prevoditelj ima značajnu ulogu u kvalitetnom obrazovanju gluhih/gluhoslijepih učenika. ... Njegova primarna funkcija je olakšati komunikaciju između gluhoga/gluhoslijepoga učenika i osoba u školskom okruženju putem prevođenja, poštujući individualne komunikacijske potrebe učenika. Dakle, uloga je obrazovnog prevoditelja olakšati praćenje nastavnog procesa, a ne sudjelovanje u njemu. U slučaju da učenik nešto ne razumije, pitat će predavača da mu pojasni, a ne prevoditelja.« (Tarczay i suradnici, 2007)

»Prevoditi znači prenijeti značenja i sadržaje iz jednog jezičnog kôda u drugi, izražene u obliku pristupačnom korisniku i primjerenom kontekstu u kojemu se komunikacija odvija. Prevoditelj, osim što posjeduje dobru kompetenciju u dvama jezicima kojima se služi u procesu prevođenja, mora vladati kulturnim aspektima govornoga jezika i znakovnog jezika; mora biti sposoban i posredovati u komunikaciji putem svojih znanja o vizualnom funkcioniranju i pažnji gluhe djece.« (Teruggi, 2004)

»Uloga obrazovnog prevoditelja je da putem prevođenja, poštujući individualne komunikacijske potrebe djeteta, olakša komunikaciju između gluhog djeteta i osoba u odgojno-obrazovnom procesu. ... Važno je da prevoditelj razumije osnovne principe obrazovne prakse, službe podrške i uloge obrazovnog prevoditelja kao dijela tima.« (Ivasović, 2014)

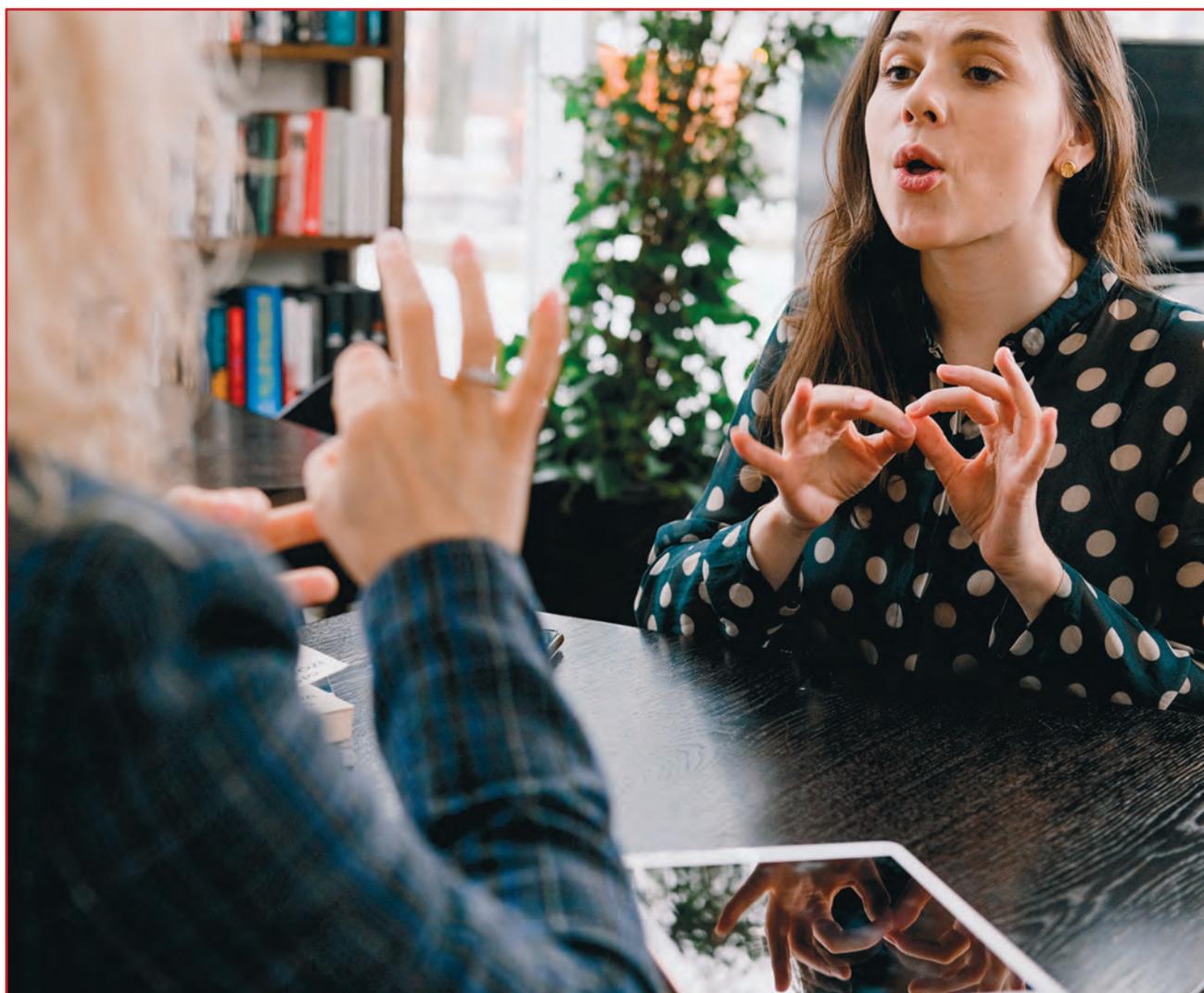
»Obrazovni prevoditelj član je edukacijskog tima koji radi s gluhim i nagluhim učenicima. Prevoditelj pruža usluge prevođenja i/ili transliteracije u odgojno-obrazovnom okruženju. To okruženje uključuje učionice, laboratorije, terensku nastavu, sastanke i druga mjesta i situacije prikladne za učenje. Obrazovni prevoditelj radi s ciljem izjedna-

čavanja ciljnog i ishodišnog jezika, maksimalno povećavajući mogućnosti učenja za sve uključene u datu situaciju.« (Seal, 1997)

Pod pojmom prevođenje u nastavi podrazumijevaju se prevoditelji znakovnog jezika specijalizirani za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama, odnosno u vrtićima, osnovnim i srednjim školama, u višem i visokom obrazovanju.

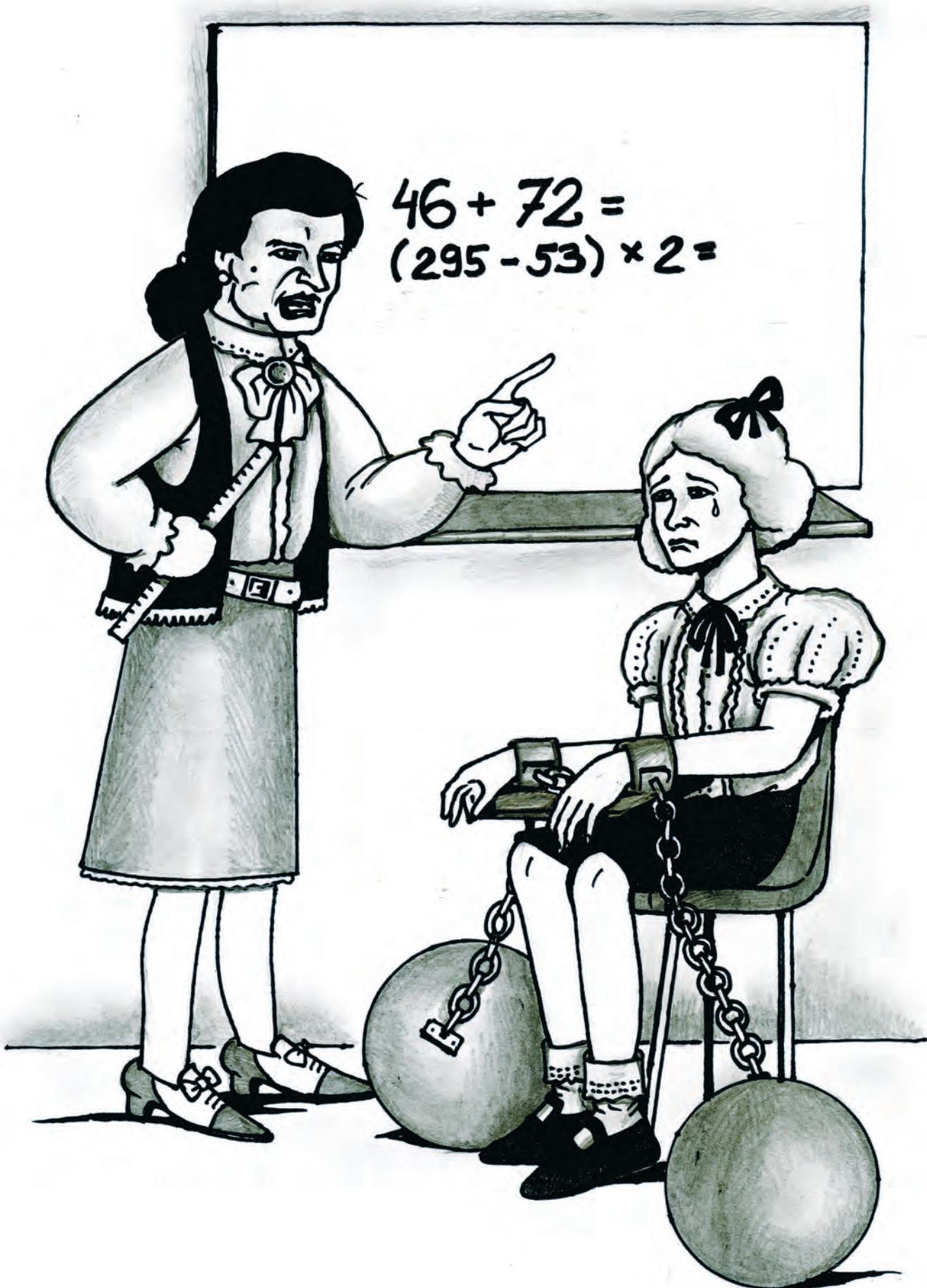
Prevođenje u odgojno-obrazovnim ustanovama osigurava se već dugi niz godina (u Republici Hrvatskoj su se osigurala organizirana prevođenja od 1999. godine), ali se još uvijek suočava s brojnim problemima.

Kao prvo, iako je 10. srpnja 2015. godine hrvatski znakovni jezik priznat kao jezik (NN 82/2015) i dalje ga se olako shvaća. Nije ravnopravan drugim, govornim jezicima poput francuskog, njemačkog i sl. Danas još uvijek nailazimo na prevoditelje u školama koji nisu fluentni u hrvatskom znakovnom jeziku. Jedan je od razloga nedostatak kvalificiranih i educiranih prevoditelja. U prilog tome ide i stav većine stručnjaka iz obrazovnog područja da za gluhog ili nagluhog učenika i nije toliko važno da ima kvalificiranog prevoditelja. Osim toga, svrstavanje prevoditelja u isti rang s pomoćnicima u nastavi je prilično demotivirajuće, posebno kada znamo da su plaćeni 25 kuna po satu.

Kao drugo, nije manje važna činjenica da većina gluhih i nagluhih učenika koji trebaju podršku u komunikaciji, odnosno prevoditelja, nije u potpunosti usvojila svoj prvi jezik (Elliot i Powers, 1995) što znači da ti učenici imaju manjih ili većih teškoća u korištenju znakovnog i/ili govornog jezika. Ponekad se gluha i nagluha djeca samo integriraju u redovan vrtić bez prevoditelja, a prevoditelj im se dodjeljuje tek kad krenu u školu. Takva djeca obično nisu dovoljno pripremljena za školu. Razloge svemu tome možemo pronaći u predrasudama samih roditelja, ali i stručnjaka da gluho dijete koje počne koristiti ili učiti znakovni jezik nikada neće naučiti hrvatski govorni jezik.

Prevoditelj u nastavi omogućuje gluhim i nagluhim učenicima da uspiju ostvariti svoja ljudska prava, ravnopravan pristup obrazovanju, ali i razviti svoje obrazovne potencijale poput njihovih vršnjaka.

PRVI KORACI PREVOĐENJA U ŠKOLAMA

»Naša najveća slabost leži u odustajanju.
Najsigurniji put do uspjeha jest uvijek probati još jednom.«

(Thomas A. Edison)

Potpuna odgojno-obrazovna inkluzija gluhih i nagluhih učenika nezamisliva je bez kvalitetne komunikacijske podrške. Poveznica koja osigurava gluhom i nagluhom učniku jednakopravno praćenje i sudjelovanje u nastavi jest prevoditelj u nastavi. Iako je ovakav model inkluzije u mnogim zemljama u sustavu obrazovanja već odavno zauzeo mjesto koje mu pripada, u Hrvatskoj su gluhi i nagluhi učenici još uvijek suočeni s nejednakim uvjetima školovanja. Pritom svakako ne smijemo zaboraviti na specifične jezične i komunikacijske potrebe gluhoslijepih učenika koji se nalaze u još težoj situaciji. Gluhi i nagluhi učenici svakodnevno se suočavaju s neadekvatnim i nedovoljnim pristupom informacijama, sa slabom ili nikakvom komunikacijom, a sve to dodatno pogoršavaju negativni ili pogrešni stavovi o njima.

Sve se više prevoditelja zapošljava u osnovnim i srednjim školama, no većina njih nije upoznata s povijesnom pozadinom prevođenja. Ovo će vas poglavlje uvesti u povijest prevođenja u odgojno-obrazovnim i visokoškolskim ustanovama u Republici Hrvatskoj. Postoje brojni dokumentirani zapisi o počecima prevođenja u školama, a idući će vas odlomci upoznati s prvim koracima prevođenja na našim prostorima, uz zanimljivu poveznicu između prvih prevođenja u Republici Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama.

Iako je u Republici Hrvatskoj već osamdesetih godina dvadesetog stoljeća započela integracija gluhih i nagluhih učenika u redovite škole, samo njihovo pasivno uključivanje u razred redovne škole nije uvijek polučilo pozitivne rezultate. Gluhi i nagluhi učenici su se »integrirali« u redovan razred, no time se riješila samo njihova fizička prisutnost u razredu, dok se ništa nije radilo na rješavanju pristupa informacijama i komunikaciji, niti se uvažavao učenikov specifični jezični i kulturni identitet kao pripadnika zajednice Gluhih. Gluhi i nagluhi učenici često su završavali škole s niskim samopouzdanjem, manjkavim znanjem i nedostatkom vještina potrebnim za daljnje obrazovanje.

Prvo pravo organizirano prevođenje za gluhe i nagluhe učenike u Hrvatskoj započeo je Hrvatski savez gluhoslijepih osoba **Dodir** na inicijativu gluhoslijepe studentice. Kasnije

su uslijedile i inicijative gluhih učenika, odnosno gluhih roditelja, koji su potaknuti pozitivnim primjerom gluhoslijepe studentice, ali i primjerima dobre prakse iz inozemstva, željeli i svojoj gluhoj djeci osigurati komunikacijsku podršku odnosno prevoditelja.

Svima je zajednički cilj bio osigurati aktivnu integraciju gluhih i nagluhih učenika uz komunikacijsku podršku što u biti i jest početak inkluzivnog školovanja za gluhu, nagluhu, ali i gluhoslijepu djecu.

Počeci osiguravanja prevoditelja u nastavi su istovremeno i počeci razvoja programa tečajeva hrvatskog znakovnog jezika u organizaciji Saveza **Dodir**.

Sve je počelo s prilikom za doškolovanje u *Västanviks folkhögskola* u Švedskoj koja se pružila jednoj od autorica ovog *Vodiča*. Nakon uspješnog dvogodišnjeg doškolovanja (tijekom kojeg je imala svu tehničku i prevoditeljsku podršku) i povratka u Zagreb, 1994. godine upisuje Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet u Zagrebu kao prva gluhoslijepa studentica u RH. Kako joj nije bila osigurana ni tehnička ni komunikacijska podrška, suočila se s prvim ozbiljnijim teškoćama u praćenju nastave kao i pristupima informacijama te komunikaciji, pa se već na kraju prvog semestra odlučila ispisati sa studija. Poučena iskustvom iz Švedske odlučila je u Hrvatskoj primijeniti znanje koje je ondje stekla i pokrenuti prvi sustavni dvogodišnji tečaj hrvatskog znakovnog jezika. Po završetku tečaja napredni polaznici su bili osposobljeni osigurati komunikacijsku podršku, ne samo njoj, već i drugim gluhim i gluhoslijepim osobama koje komuniciraju znakovnim jezikom. »Oboružana« prevoditeljem, studentica je 1999. godine odlučila ponovo upisati isti studij. U referadi su je dočekali s pitanjem: »Mislite li vi to ovog puta ozbiljno studirati?«. Bila je više nego odlučna završiti studij, ali i pokazati što se može uz komunikacijsku podršku. Ironija je bila da je za kvalitetnu podršku studentica morala sama osmisлити program edukacije, educirati buduće prevoditelje iz redova polaznika tečajeva, pripremiti ih i organizirati te osigurati konstantno prevođenje tijekom studija. Tako je prevođenje u nastavi u RH prvi put uvedeno 1999. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Učeći iz vlastitog iskustva kroz cijelo vrijeme diplomskog, magistarskog i doktorskog studija, studentica je razvijala i usavršavala programe tečajeva te stvorila temelje da se omogući prevođenje i drugim gluhim, nagluhim, ali i gluhoslijepim učenicima. Na tom je istom fakultetu nešto kasnije diplomirala još jedna gluhoslijepa studentica.

To su bili počeci razvoja edukacijskih programa kako Tečajeva HZJ, tako i Tečajeva za prevoditelje znakovnog jezika i prevoditelje za gluhoslijepe osobe.

Konstantnim radom na poboljšanju kvalitete tečajeva, ali i edukacijskih materijala, stvoreni su prvi udžbenici hrvatskog znakovnog jezika u RH i to: **Znak po znak 1** (2005), **Znak po znak 2** (2006) i **Znak po znak 3** (2007) s pripadajućim vizualnim materijalom na DVD-ROM-u.

No Savez **Dodir** nije ondje stao već je slijedio najnovija dostignuća i spoznaje iz inozemstva, neprestano usavršavajući svoje programe. Ubrzo je izdao i dopunjena izdanja udžbenika **Znak po znak 1, 2 i 3**, a 2021. je godine udžbenike izdao po treći put, ali sada s USB-om kao sredstvom za pohranu digitalnog materijala jer neka računala više nisu podržavala DVD.

Daljnji nastavak edukacijskih aspiracija Savez Dodir, osim ovog Vodiča, nastavlja pripremom novog udžbenika za učenje hrvatskog znakovnog jezika — **Znakuj i ti A1** — prvi udžbenik usklađen sa Zajedničkim Europskim referentnim okvirom za jezike (ZERROJ) uz koji se izgrađuje i odgovarajuća digitalna platforma kao sredstvo pohrane svog digitalnog materijala potrebnog za učenje HZJ.

Zbog situacije oko pandemije COVID-19 u pripremi je i on-line tečaj za samostalno učenje hrvatskog znakovnog jezika na razini A1.1.

Obuhvatom cijelog procesa edukacije je u potpunosti osiguran pozitivni obrazovni domino-učinak:

- kvalitetno obrazovanje i usavršavanje poučavatelja za tečajeve HZJ, ali i za prevoditelje HZJ, kao i za prevoditelje gluhoslijepim osobama,
- poboljšanje i prilagodbe programa tečajeva HZJ po ZEROJ,
- poboljšanje i inovacija programa tečajeva za prevoditelje HZJ i prevoditelje za gluhoslijepe osobe,
- osiguravanje kvalitetnih prevoditelja HZJ i prevoditelja za gluhoslijepe osobe.

Možemo, dakle, zaključiti da su počeci prevođenja u nastavi ujedno i počeci edukacije.

Osiguravši temelje za kvalitetno prevođenje ubrzo su drugi gluhi roditelji zahtijevali da se i njihovoj djeci osigura inkluzivno školovanje. Nakon uspješnog prevođenja na fakultetu već je 2002. godine uslijedilo uvođenje prevoditelja u srednjim školama grada Zagreba i to:

- **GRAFIČKA ŠKOLA**
gluha učenica (u šk.god. 2002./2003.)
- **XII. GIMNAZIJA**
gluha učenica (od šk.god. 2003./2004.)

- **II. EKONOMSKA ŠKOLA**

gluha učenica (od šk.god. 2004./2005.)

- **ŠKOLA PRIMIJENJENE UMJETNOSTI I DIZAJNA**

gluha učenica (u šk.god. 2005./2006.)

Uspjesi su ovakvog prevođenja uzeli maha te su 2008. godine Savezu **Dodir** zahtjev za prevoditeljima uputile i osnovnoškolske ustanove kao što su *Osnovna škola Jordanovac*, *Osnovna škola Mladost*, *Osnovna škola Dragutina Kušlana* i druge. Osim škola, zahtjev su uputile i neke druge ustanove poput Centra za odgoj i obrazovanje *Slava Raškaj* u Zagrebu. Danas prevođenje za svoju gluhu i nagluhu djecu sve više zahtijevaju i čujući roditelji.

Centar za odgoj i obrazovanje *Slava Raškaj*

Prvu školu za gluhe u Hrvatskoj otvorio je Adalbert Lampe 1885. godine. Nakon što se vratio sa školovanja u Beču, neki su ga roditelji pozvali da upozna njihovu gluhu djecu. Jednog dana pozvala ga je majka gluhog devetogodišnjeg dječaka te ga je Lampe počeo podučavati. Dječak je vrlo brzo počeo napredovati, a Lampe je ustvari time želio dokazati kako gluha djeca uz pravilan pristup mogu pokazati napredak te kako se i ona mogu školovati. Nakon toga je dobio dozvolu za otvaranje privatne škole za gluhe te je svoje učenike podučavao na znakovnom jeziku. Kasnije se, 1891. godine, osnovao *Zemaljski zavod za gluhonijeme* u Zagrebu u vili Socias na Vinogradskoj cesti. Tri godine poslije, školske godine 1894./1895., Zavod se premješta u Ilicu 83, gdje se i danas odvija

djelatnost Centra za odgoj i obrazovanje *Slava Raškaj*, uz drugu lokaciju u Ulici Vladimira Nazora 47.

Danas se Centar za odgoj i obrazovanje *Slava Raškaj* bavi pružanjem usluga korisnicima oštećena sluha, kao i onima uredna sluha s poremećajem govorno-jezične komunikacije. Misija im je da pruže stručne rehabilitacijske usluge i usluge odgoja i obrazovanja djeci, mladim i odraslim osobama, s ciljem unapređenja kvalitete njihova života i života njihovih obitelji (za više informacija posjetite njihovu internetsku stranicu <http://centar-sraskaj-zg.skole.hr/centar>).

Godine 2014. zbio se značajan povijesni događaj: prevođenje je prvi put uvedeno u vrtić, u Dječji vrtić »Mali princ«. Događaj je bio medijski popraćen.

Prva gluha vrtićka korisnica prevoditelja bila je pranećakinja gore navedene autorice ovog *Vodiča*. Grad Zagreb je dao potporu pilot projektu »Prevoditelj u vrtiću« kojim se osiguravanjem kvalitetne komunikacijske podrške djeci s oštećenjem sluha u predškolskoj dobi omogućilo ravnopravno uključivanje u sustav obrazovanja, izjednačavanje mogućnosti i postizanje boljih obrazovnih rezultata u kasnijoj dobi. Nakon toga uslijedila su brojna prevođenja gluhoj i nagluhoj vrtićkoj djeci ne samo u Zagrebu, već i u drugim gradovima.

Od tada je prošlo više od dva desetljeća formiranja i razvijanja modela prevoditelja u nastavi kroz iskustvene (praktično uvođenje prevoditelja u nastavi na fakultetima, srednjim i osnovnim školama, kao i odgojnim ustanovama), stručne (stručne doedukacije, prezentacije javnosti na seminarima i okruglim stolovima) te znanstvene (istraživanja) aktivnosti.

Savez **Dodir** i danas odgovara na potrebe za stručnim i kvalitetnim prevoditeljima u nastavi, provodeći program edukacije i supervizije te sudjelujući u otklanjanju komunikacijskih barijera gluhim i nagluhim učenicima te njihovim kolegama i nastavnicima.

Međutim, usprkos uspješnim rezultatima prevođenja još je uvijek mnogo nejasnoća i nedoumica oko značenja i važnosti uloge prevoditelja u nastavi.

Zapisi iz Sjedinjenih Američkih Država prikazuju nevjerojatnu sličnost sa situacijom u Hrvatskoj. Naime, prvi zapisi o osiguravanju komunikacijske podrške datiraju još iz 1887. godine kada je nastavnica Anne Sullivan pozvana da uspostavi komunikaciju s tada šestogodišnjom gluhoslijepom djevojčicom Helen Keller. Helen je nakon teške bolesti u dobi od 19 mjeseci izgubila vid i sluh. Anne je nastojala postići komunikaciju svojim tehnikama »poučavanja dodirom«, slovkajući riječi jednoručnom abecedom dok joj je Helen držala ruku očitavajući slova. Kako Helen u početku nije znala govorni engleski jezik, to joj »taktilno slovkanje«¹ nije značilo gotovo ništa, no jednog je dana nastavnica držala ruku svoje učenice pod vodom i tada joj je na dlanu ispisala »W-A-T-E-R«. Uz pomoć svoje nastavnice, Helen je naučila čitati, pisati i govoriti. Od toga je dana Anne postala komunikacijska podrška Helen Keller. Pratila ju je i povezivala s okolinom tijekom cijelog njenog školovanja. Može se reći da je Anne bila svojevrsan primjer osobnog »prevoditelja« u većem dijelu Heleninog života. Posebno je značajnu ulogu imala tijekom njenog studija. Helen je diplomirala na Radcliffe Institute for Advanced Study Sveučilišta Harvard te postala međunarodno poznatom predavačicom i aktivisticom. Njezina prva knjiga, *Priča mog života*, objavljena je 1902. godine. Nastavnica Anne Sullivan, kasnije prozvana »čudotvorkom«, ostala je prevoditeljicom i stalnom pratiteljicom svoje učenice sve do svoje smrti. (Lash, 1984)

Budući da je tadašnji američki sustav uključivao gluhe i nagluhe učenike u zasebne škole za gluhe, još se nije razmišljalo o prevođenju u školama. Tek mnogo desetljeća kasnije, kada su se gluhi i nagluhi učenici počeli integrirati u redovne škole počelo se razmišljati o osiguravanju prevoditelja za gluhe i nagluhe učenike.

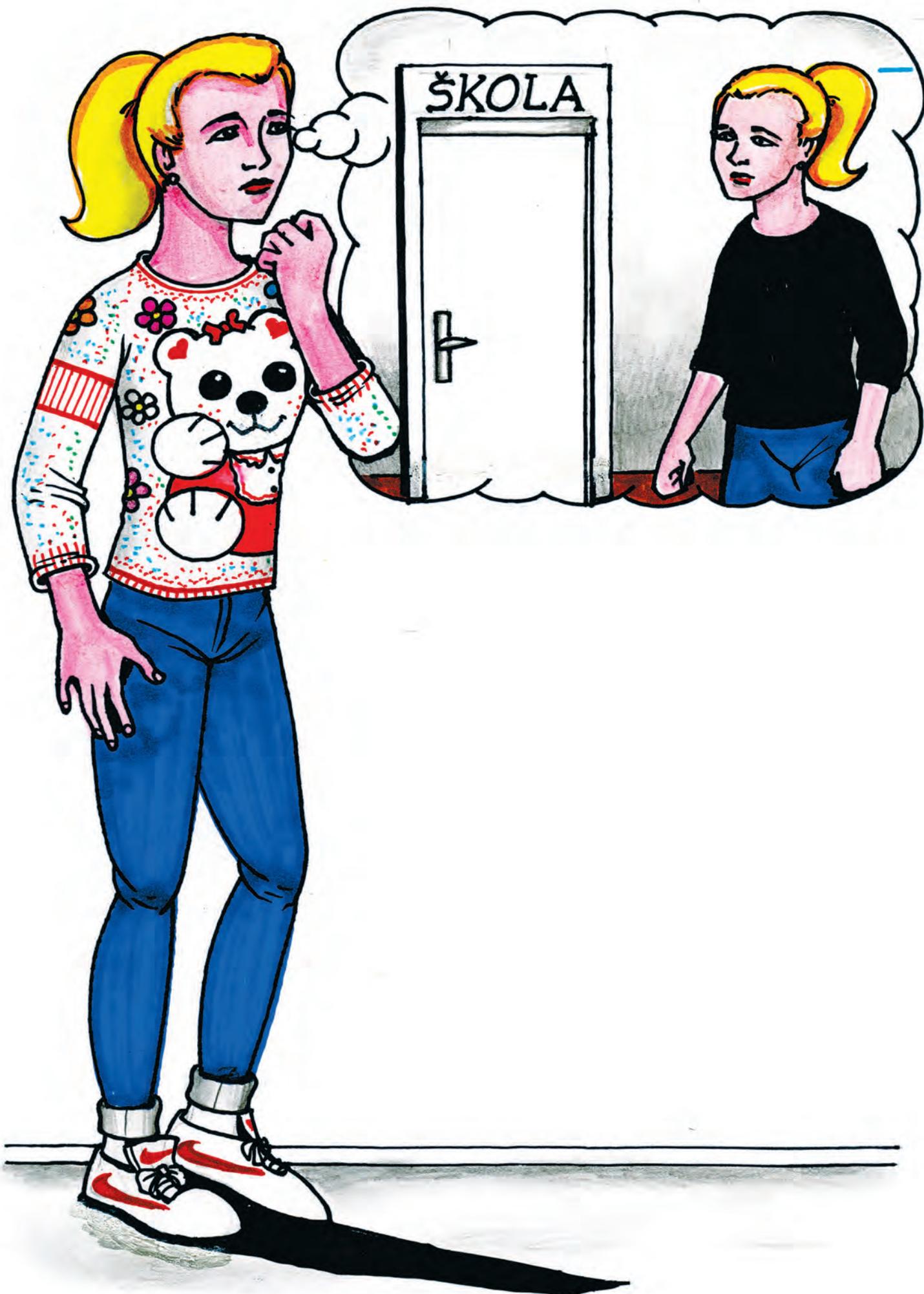
Babbidgeovo izvješće (Babbidge, 1965) pokazalo je opće nedostatke u obrazovanju gluhih i nagluhih učenika u Velikoj Britaniji, prvenstveno u školama za gluhe u cijeloj zemlji. Javni zakon iz 1975. godine (Zakon o obrazovanju za svu hendikepiranu djecu), kasnije zamijenjen Zakonom o obrazovanju za osobe s invaliditetom iz 1990. godine (IDEA), prebacio je primarnu odgovornost za obrazovanje gluhih i nagluhih učenika u ruke lokalnih obrazovnih agencija (LEA). To je značilo da su se gluhi i na-

¹ U pitanju je taktilna jednoručna abeceda koja je u osnovi gotovo ista kao jednoručna abeceda. Za potrebe hrvatskoga jezika koristi se verzija američke (međunarodne) jednoručne abecede koja je proširena onim slovima koja se koriste u našem jeziku; pokazuje se jednom rukom te oponaša mala tiskana slova, a gluhe ju osobe percipiraju vidom. S druge strane, gluhoslijepi ju osobe percipiraju taktilno.

gluhi učenici mogli integrirati u redovne škole. Stoga su obrazovne agencije počele zapošljavati prevoditelje u nastavi kako bi olakšali komunikaciju između gluhih i nagluhih učenika i nastavnika, ali i drugih učenika u razredu koji nisu znali znakovni jezik. Sa značajnim porastom broja gluhih i nagluhih učenika u redovnim školama, potreba za prevoditeljima za obrazovne ustanove nastavila se povećavati. Ipak, iako je potreba rasla, ponuda je nije slijedila. Broj prevoditelja u nastavi i dalje je bio nedovoljan, potražnja je daleko nadmašivala ponudu. (Witter-Merithew i Dirst, 1982; Stuckless, Avery i Hurwitz, 1989) Dodatni problemi uzrokovani nedovoljnim brojem prevoditelja u nastavi bili su nedostatak obrazovanja i potrebnih vještina samih prevoditelja. »Malo je prevoditelja imalo bilo kakvu formalnu obuku za rad u obrazovnom okruženju, a praktički nijedan nije imao formalnu spremu za obrazovnog prevoditelja budući da programi obuke nisu bili orijentirani u tom smjeru.« (Hurwitz, 1995) Iako je potreba za prevoditeljima postojala i bila dokumentirana, a istovremeno je nedostatak odgovarajućih vještina prevoditelja bio uočljiv, nije se dovoljno ulagalo u mogućnosti obrazovanja prevoditelja u nastavi.

U drugim dijelovima svijeta brojne su se države također fokusirale na obrazovanje gluhih i nagluhih učenika. Njihov je glavni cilj bio pomoći učenicima da postignu što višu razinu uspješnosti u školi, a potom i u zajednici. Većina država je započinjala s otvaranjem škola za gluhe i nagluhe učenike. Tek kasnije, pojedine su države započele uključivati gluhe i nagluhe učenike u redovne škole, no ne sve. Primjerice, prema podacima Europske komisije iz 2012. godine, u Njemačkoj je većina gluhih i nagluhih učenika još uvijek bila uključena u posebne odgojno-obrazovne ustanove.

Iz gore navedenog možemo povući zanimljivu poveznicu s prvim »prevođenjima« upravo gluhoslijepim osobama na fakultetima. Nije neobično što su baš gluhoslijepi osobe prve imale podršku tijekom svog studija jer se bez podrške, u ovom slučaju komunikacijske, uopće ne bi mogle uključiti u obrazovni proces. Iako su se modeli prevođenja mijenjali kroz godine, glavna uloga prevoditelja kao prenositelja informacija u osnovi je ostala ista.

ŽELIŠ LI I TI PREVODITI U ŠKOLI?

»Ne postoji način na koji možemo pripremiti obrazovne prevoditelje za sva iskustva s kojima se mogu susresti.

Možemo, međutim, uzeti u obzir područja u vezi kojih prevoditelji izražavaju zabrinutost i poticati ih na unapređenje profesionalnih vještina. Sva ta nastojanja učinit će prevoditelja vrijednijim članom edukacijskog tima.«

(Brenda C. Seal, Best Practices in Educational Interpreting)

Prevoditelj u nastavi ima određenu ulogu i zadatke, ali i odgovornosti prema gluhom i nagluhom učeniku u nastavnom i izvannastavnom okruženju. Kao što smo već napomenuli, njegova je primarna funkcija olakšati komunikaciju između učenika i njegovih vršnjaka, između učenika i nastavnika te između učenika i ostalog osoblja u školskom sustavu. Prevoditelj u nastavi pruža usluge prevođenja i podrške učenicima koji su gluhi ili nagluhi. Uz navedeno on može obnašati i druge dužnosti, primjerice sudjelovati na sastancima kao što su sjednice nastavnog vijeća i vijeća učenika. Stoga je važno da prevoditelji u nastavi budu prihvaćeni kao aktivni članovi školskog obrazovnog tima.

3.1. Imaš li kvalifikacije?

Postoje određene kvalifikacije koje bi prevoditelj u nastavi trebao imati kako bi mogao što uspješnije i kvalitetnije prevoditi gluhom ili nagluhom učeniku.

Iako se u ovom *Vodiču*, kao što je već najavljeno u uvodu, koristi riječ »prevoditelj u nastavi« umjesto različitih naziva koje su koristili drugi autori, u dijelu će se teksta koji slijedi iznimno koristiti izraz »stručni komunikacijski posrednik (SKP)« budući da se on koristi u pravilniku Ministarstva znanosti i obrazovanja.

Prema Pravilniku o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2018), stručni komunikacijski posrednik mora ispunjavati sljedeće uvjete:

- završeno najmanje četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje,
- završeno osposobljavanje i stečena djelomična kvalifikacija.

Nadalje, stručni komunikacijski posrednik ne smije biti roditelj/skrbnik niti drugi član uže obitelji učenika kojem/kojima se pruža potpora te ne smije biti osoba protiv koje se vodi kazneni postupak ili je pravomoćno osuđena za neko od kaznenih djela.

Pravilnik donosi i elemente sadržaja programa osposobljavanja stručnog komunikacijskog posrednika radi stjecanja djelomične kvalifikacije:

- inkluzivno obrazovanje učenika s teškoćama u razvoju,
- bio-psiho-socijalne osobitosti gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika,
- komunikacija, jezik i govor gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika,
- stjecanje znanja i vještina u hrvatskom znakovnom jeziku i ostalim sustavima komunikacije gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika,
- tehnike pružanja stručne komunikacijske potpore u nastavnom i izvannastavnom okruženju,
- prava i odgovornosti gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika,
- etička načela stručnih komunikacijskih posrednika,
- komunikacijske vještine i suradnja sa sudionicima u odgoju i obrazovanju,
- sadržaji iz osnova zdravstvene zaštite i zaštite na radu.

Nažalost, u Hrvatskoj se prevoditelji u nastavi, odnosno stručni komunikacijski posrednici, kako glasi njihov službeni naziv, još uvijek svrstavaju s pomoćnicima u nastavi u nižerangirane sudionike nastavnog procesa.

Tako, primjerice uvjeti koje treba zadovoljiti netko tko želi biti stručni komunikacijski posrednik su samo završeno bilo koje četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje te završeno osposobljavanje i stjecanje kvalifikacije, koja se ne specificira, već se samo navodi da programe za njezino stjecanje izrađuje Ministarstvo.

Za razliku od toga, u Velikoj Britaniji školovanje za prevoditelja BSL traje od šest do deset godina i uključuje tri stupnja tečaja BSL-a, iskustvo stečeno volontiranjem, nakon čega slijedi mogućnost zapošljavanja kao djelatnik u komunikacijskoj podršci. Tek je nakon toga moguće upisati dodiplomsku razinu studiranja BSL-a, nakon čega slijedi trogodišnji tečaj za pripravnika prevoditelja znakovnog jezika. Nakon toga je moguće steći kvalifikaciju prevoditelja znakovnog jezika, s time da se predviđa cjeloživotna edukacija. (Remark, 2021)

U SAD-u da bi netko postao kvalificiranim/certificiranim prevoditeljem ASL-a, a u posjedu je prvostupničke diplome (BA/BS), treba mu još 19 do 24 mjeseca dodatne nastave za dobivanje nacionalnog certifikata za prevoditelja znakovnog jezika. Ako pak posjeduje samo diplomu više škole (AA/AAS), to se vrijeme produžuje na 25 do 36 mjeseci. Navedene su diplome uvjet za pristupanje tečajevima znakovnog jezika i procesu certifikacije. U oba se slučaja od pristupnika očekuje da vladaju barem osnovama znakovnog jezika. (National Deaf Center on Postsecondary Outcomes, 2019)

Razne obrazovne ustanove u SAD-u postavljaju različite uvjete pred svoje kandidate. Tako je u Northcentral Technical College za prevoditelja u obrazovanju potrebno završiti najmanje 4 semestra specijalizirane edukacije za ovaj tip prevođenja u nastavi, a nakon toga slijedi pismena i praktična provjera znanja, te demonstracija usvojenih vještina. (Northcentral Technical College)

Sveučilište Colorado navodi kvalifikacije koje mora imati prevoditelj u nastavi:

- a) formalna procjena prevoditeljskih vještina:
  - procjena izvedbe obrazovnog prevoditelja (EIPA) s minimalnim prosjekom 4,0
  - certifikat Registra za prevoditelje za Gluhe (RID)
  - nacionalni certifikat RID-a i minimalni prosjek 4,0
- b) diplome i tečajevi s polja obrazovanja:
  - poželjna je prvostupnička diploma (BA)
  - potvrda o završetku službenog programa za prevoditelje
  - 24–30 sati rada u obrazovanju
- c) formalna procjena znanja vezanog za edukacijsko prevođenje (npr. pismeni test EIPA)
- d) sposobnost rada kao profesionalni član obrazovnog tima (University of Colorado – Boulder)

A u Hrvatskoj se traži tek završeno četverogodišnje srednjoškolsko obrazovanje i stečena kvalifikacija!

Još treba spomenuti da se u nekim zemljama znakovni jezik studira na sveučilištu kao i svaki drugi jezik, primjerice na Trinity Collegeu u Dublinu (Trinity College Dublin, 2021), Sveučilištu Herriot Watt u Edinburghu (Herriot Watt University) i na Sveučilištu Gallaudet u Washingtonu, D.C. (Gallaudet University). Ti studiji ne uključuju samo znakovni jezik, već i povijest i kulturu Gluhih kao što se to od filološkog studija i očekuje.

Uz sve navedene kvalifikacije, prevoditelj u nastavi bi trebao biti sposoban:

- a) usmjeriti svoju pozornost na ono na što učenik usmjerava svoju pozornost i reagirati na to,
  - b) podupirati verbalne (izgovorene ili znakovane) iskaze neverbalnim informacijama (gestama, facijalnom ekspresijom, govorom tijela),
  - c) pružiti učeniku priliku za preuzimanje inicijative,
  - d) odgovarati na učenikove inicijative jezično primjerenim povratnim informacijama te svoje reakcije uskladiti s razinom učenikovih jezičnih vještina.
- (Seal, 1997)

Poželjno je da prevoditelj u nastavi ima i određene kompetencije koje će mu svakako olakšati rad, odnosno prevođenje i prenošenje auditivnih informacija unutar učionice gluhom ili nagluhom učeniku. Prevoditelj u nastavi trebao bi imati svijest o kulturi gluhih, osnovna znanja o gluhoći i naglušnosti te njihovu utjecaju na socijalni i psihološki razvoj, osnovna znanja o njihovu načinu usvajanja jezika te poznavati učenikove razvojne osobitosti. Važno je da kroz rad, pa i prije početka samog rada, bude u potpunosti posvećen profesionalnom učenju te da razumije osnovne principe obrazovne prakse i ulogu prevoditelja u nastavi kao dijela tima. (Ivasović, 2014: 169–170)

Vidljiva je velika razlika između kvalifikacija koje se traže za prevoditelje u Republici Hrvatskoj u usporedbi s onima koje se traže u drugim državama. Naglasimo da je za optimalan razvoj gluhog ili nagluhog učenika i ispunjavanje njegovih potencijala, mogućnosti te obrazovnih, socijalnih i drugih potreba nužan kvalitetan prevoditelj koji bi u najboljem slučaju trebao imati završeno visokoškolsko obrazovanje uz dodatne edukacije, poput tečaja znakovnog jezika, tečaja za prevoditelje i slično.

Kao što smo već spomenuli, prevoditelj tijekom svog posla ima zadatak prenijeti znanje gluhom ili nagluhom učeniku iz raznih područja što znači da prvenstveno on sam treba imati jasno razumijevanje svih koncepata i teorija kako bi uz određene izmjene sukladno učenikovom razvoju uspio prenijeti bit onoga o čemu je riječ. To zahtijeva određenu brzinu, fleksibilnost i snalažljivost, koje se naravno poboljšavaju iskustvom, ali ipak ne možemo zanemariti značajnu ulogu koje obrazovanje ima za samog prevoditelja.

S jedne strane, posao prevoditelja u nastavi zahtijeva visok stupanj profesionalnosti, poštivanja etičkih načela te neutralan pristup, dok je s druge strane sama priroda posla prevoditelja takva da zadire u osobnu sferu učenikovog života. Prevoditelj stoga mora vješto i samosvjesno pomiriti te suprotnosti, biti socijalno i emocionalno osjetljiv te upoznat s različitim fazama dječjeg i adolescentskog razvoja kako bi imao dovoljno razumijevanja za određena ponašanja i potrebe učenika, odnosno mlade osobe.

Biti prevoditelj na određeni način je umijeće, a njegova je uloga presudna za daljnji razvoj gluhog ili nagluhog učenika stoga je važno da kao pojedinci, ali i društvo, shvatimo važnost te uloge.

3.2. Koja će biti tvoja uloga?

Prevoditelj u nastavi ima određenu ulogu i zadatke, a neki su od njih: prenositi informacije na način koji učenik razumije, ali i prenositi informacije negluhom osoblju škole, olakšati komunikaciju između vršnjaka i ostalih sudionika za vrijeme nastave te pružati podršku u učenju, primjerice pri učenju novih riječi.

Uz navedene, uloga prevoditelja uključuje i promicanje i informiranje uže i šire javnosti, dijeljenje iskustava svoje prevoditeljske struke, no sve to uz poštovanje diskrecije spram učenika. Na taj način prevoditelj može pozitivno utjecati na stavove djelatnika škole, ali i drugih učenika prema gluhim i nagluhim učenicima te doprinijeti njihovom aktivnom prihvaćanju, kako u razredu, tako i u školi. Prevoditelj mora preuzeti inicijativu, pokazati drugima koja je uloga prevoditelja i raditi na razumijevanju te uloge, a na taj će način i sam biti još učinkovitiji. (Indiana Deaf and Hard of Hearing Services, 2002)

U sljedećem, četvrtom poglavlju, uloga i same aktivnosti prevoditelja bit će detaljnije prikazane.

Prema pravilniku Ministarstva znanosti i obrazovanja, najvažniji poslovi, odnosno najvažnija uloga stručnog komunikacijskog posrednika je:

- pružati komunikacijsku potporu onim sustavom komunikacije koji učenik preferira,
- pripremati se za nastavu i neposredan rad s učenikom u svrhu objašnjavanja/prevođenja određenih pojmova učeniku prema uputama učitelja/nastavnika,
- pružati potporu učeniku pri uporabi radnih materijala i korištenju udžbenika,
- dodatno objasniti/prevesti pojmove učeniku,
- poticati učenika na suradnju s ostalim učenicima,

- pružati potporu u kretanju za gluhoslijepe učenike i osigurati prenošenje vizualnih/auditivnih informacija (opisivanje okoline u nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima),
- ispisivati na računalu tekst izlaganja predavača tijekom nastave,
- surađivati s učiteljima/nastavnicima i stručnim suradnicima.

Unatoč propisanom, poslovi prevoditelja u nastavi u drugim se državama uvelike razlikuju. Također, ponekad će doći do različitih situacija koje će zahtijevati određene prilagodbe, a isto će tako promjene u učenikovom kognitivnom, jezičnom i socijalnom razvoju ponekad zahtijevati promjene u ulogama, odnosno dužnostima prevoditelja. Nisu, naime, svi gluhi i nagluhi učenici isti, već se razlikuju u razvijenosti svojih komunikacijskih vještina, u slušnom statusu te u sposobnostima učenja. Neki gluhi i nagluhi učenici dolaze u školu s jezičnim vještinama koje su gotovo jednako razvijene kao kod njihovih čujućih vršnjaka, dok drugi dolaze sa značajnim zaostajanjem u jezičnom razvoju. Dakle, važno je da prevoditelj prevodi sadržaj u komunikacijskom modalitetu koji učenik koristi, a u skladu s njegovom jezičnom razinom.

Isto tako, prevoditelj ima ulogu poticanja jezičnog razvoja. On komunicira s učenikom, stupa s njime u smislene interakcije poznavajući trenutnu razinu njegova jezičnog znanja i integrirajući nove informacije u njegovo postojeće znanje. Prevoditelji u nastavi moraju razumjeti kada intervenirati ako učeniku treba pojašnjenje, ponavljanje ili parafraziranje informacija koje će osigurati učenikovo razumijevanje nastavnika. Ako prevoditelj to učini, učenik će zasigurno imati najbolje obrazovno iskustvo bez obzira na postojeću jezičnu barijeru.

Nastavnik vrlo često koristi prozodiju (intonacija, promjena u jačini glasa) kojom unutar učionice pokušava držati stvari „pod kontrolom“ te je zapravo uloga prevoditelja da pokuša istu predstaviti na znakovnom jeziku, gestama i pokretima tijela. (Schick, 2001)

Kod učenika koji komunicira isključivo na znakovnom jeziku, prevoditelj u nastavi prevodi sve ono što učenik iznosi, njegova pitanja, odgovore, komentare i slično. Ako učenik, primjerice, govori prebrzo te ga prevoditelj ne razumije, važno mu je reći da uspori kako bi ga mogao razumjeti te točno prevesti informacije. Učenik i nastavnik komuniciraju direktno, odnosno obraćaju se jedno drugom, a prevoditelj u nastavi samo prenosi informacije njihove interakcije. »Primarna odgovornost prevoditelja jest prevođenje.« (Ivasović, 2014)

Ipak, uz sve navedene uloge, najvažnije je da prevoditelj u nastavi potiče samostalnost i uključenost gluhog ili nagluhog učenika kako bi on što ravnopravnije sudjelovao u nastavi s čujućim vršnjacima.

3.3. Koje će biti tvoje obaveze?

Svaka uloga podrazumijeva i određene obaveze koje uključuju i prevoditelje.

U ovom će se poglavlju razmotriti obaveze koje prevoditelj ima prema sebi i matičnoj organizaciji, dok će o obavezama vezanima uz samo prevođenje i školu biti više riječi u narednom, četvrtom poglavlju.

Prevoditelj u nastavi treba biti odgovoran prema sebi, prema profesiji koju obavlja, prema učeniku, prema svojim kolegama, a to zahtijeva kvalitetnu organizaciju vremena. Da bi se mogao konstantno usavršavati, pratiti što se sve događa u području u kojem radi, pratiti svoj i učenikov napredak, potrebno je evidentirati svoje aktivnosti kako bi se kroz monitoring i/ili superviziju mogla pratiti njegova učinkovitost.

Kod nas se neki prevoditelji još uvijek samostalno snalaze tijekom svog rada s gluhim ili nagluhim učenikom. Ipak, veliki broj prevoditelja članovi su nekih od organizacija koje pružaju usluge prevođenja. Svaka organizacija ima svoje sisteme evidentiranja i praćenja aktivnosti prevoditelja i one se razlikuju od udruge do udruge. Budući da Savez **Dodir** ima najdužu tradiciju prevođenja u nastavi, slijede osnovne obaveze koje imaju prevoditelji u nastavi Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba **Dodir**.

Namjera je istaknuti važnost pojedinih obaveza uz opise svake od njih:

- održavanje kontakta s voditeljem/koordinatorom matične organizacije (u ovom primjeru s koordinatorom Centra za prevođenje hrvatskog znakovnog jezika -CPHZJ-a.),
- pisanje izvješća,
- priprema i pohrana materijala,
- permanentna edukacija i/ili usavršavanje,
- praćenje napretka rada s učenikom,
- diseminacija rezultata (sudjelovanje na seminaru ili konferencijama, objava stručnog i/ili znanstvenog rada i sl.).

3.3.1. Održavanje kontakta s voditeljem/koordinatorom matične organizacije

Prevoditelji u nastavi trebaju održavati kontakte s voditeljem iz više razloga. Jedan od najvažnijih jest praćenje dinamike potreba za prevođenjem, ali i osiguravanje zamjenskog prevoditelja na vrijeme. Iz tog razloga je važno da prevoditelj javlja voditelju sve

eventualne promjene koje su se u međuvremenu dogodile ili će se dogoditi u njegovom rasporedu. Primjerice, ako će eventualno morati izostati s posla određeni dan u tjednu jer je bolestan ili ima dogovoren pregled kod liječnika. Takve informacije su nužne da bi voditelj mogao na vrijeme angažirati drugog prevoditelja koji će prevoditi učeniku u školi. Često učenik ima i izvanškolske aktivnosti za koje prevoditelja treba također pripremiti. Ovisno o satnici prevoditelja te aktivnosti može, ali i ne mora prevoditi isti prevoditelj.

Posao prevoditelja jest dinamičan i moguće je da se tijekom prevođenja pojave određeni problemi ili nesuglasice. Poželjno je kontaktirati voditelja kako bi se ti problemi ili nesuglasice mogli što prije riješiti.

U pravilu, voditelj je ujedno i mentor prevoditeljima u nastavi. Usmjerava ih, pomaže, podržava i po potrebi organizira tematske supervizije ako se za to ukaže potreba.

Voditelj može, ali i ne mora biti supervizor. Ako za to postoji mogućnost, organiziraju se supervizije koje vodi treća osoba ovisno o potrebama koju prevoditelji izraze.

3.3.2. Pisanje izvješća

Ako ste posao prevoditelja dobili preko projekta, pisanje izvješća nećete nikako moći zaobići. Ovisno o tome iz kojih se izvora financira vaš posao ovisit će i vrsta izvješća (mjesečna, tromjesečna, polugodišnja ili godišnja).

Obrasci za izvješća su različito oblikovani. Obično se traže osnovni podaci, uključujući satnicu prevođenja, opis mogućih teškoća tijekom prevođenja i sl. Izvješća pomažu jer daju potpuniju sliku o učenikovim trenutnim sposobnostima, mogućnostima, kao i uspjesima. S druge strane, iz njih možemo vidjeti i određene teškoće ili probleme s kojima se učenik i/ili prevoditelj suočavaju.

Na temelju toga se može pratiti učenikovo napredovanje ili nazadovanje tijekom određene školske godine te se sukladno tome može reagirati i pronaći rješenje za svaku pojedinu situaciju. Također, možda će biti potrebno da prevoditelj prilagodi svoj rad, ukoliko koristi komunikacijsku metodu koja nije adekvatna za pojedinog gluhog ili nagluhog učenika. To se, primjerice, može dogoditi u situaciji kada prevoditelj koristi hrvatski znakovni jezik, a gluhi ili nagluhi učenik ga još ne razumije u dovoljnoj mjeri te ne uspijeva pratiti i usvojiti sve dobivene informacije – u tom se slučaju predlaže da se s učenikom koristi neka druga metoda komunikacije, npr. daktilografija.

Preporučuje se da prevoditelj svaki dan zapiše digitalne bilješke o svom radu što će olakšati posao kad započne pisati izvješće.

3.3.3. Priprema i pohrana materijala

Priprema i pohrana materijala važna je ponajprije zbog moguće zamjene prevoditelja, posebno u slučajevima kada zbog iznenadne bolesti prevoditelja dođe do zamjene, a novi prevoditelj po prvi puta prevodi dotičnom gluhom ili nagluhom učeniku. Novom će prevoditelju biti svakako lakše ako će moći proučiti način na koji je prevoditelj kojeg zamjenjuje pripremao svoje prevođenje za dotičnog učenika.

Prevoditelj materijale može pripremati u obliku videozapisa ili primjerice zapisa u dokumentu programa Word. Svoje materijale dužan je priložiti matičnoj organizaciji te ih pohraniti (primjerice na USB memoriju). Na ovaj način osigurat će se bolja komunikacija te uspješniji rad s učenikom jer će materijali biti od velike koristi i drugim prevoditeljima u nastavi koji tek počinju raditi.

Podsjetimo da su plaće prevoditelja izuzetno niske, te nije neočekivano da prevoditelji potraže bolje uvjete i veću plaću za svoj rad. Ako im se to ne može ispuniti, vrlo često odlučuju potražiti posao u svojoj primarnoj struci (prevoditelj u nastavi, naime, ne postoji kao zasebna struka), npr. kao socijalni radnik, odgajatelj i sl. Stoga je zamjena prevoditelja novim realna situacija koja se može očekivati.

Upravo je zbog svih navedenih faktora važno postojanje materijala iz kojih prevoditelj može vidjeti kako se prije radilo s učenikom te se nadovezati na njih u svojem radu.

3.3.4. Permanentna edukacija i/ili usavršavanje

Poželjno je da prevoditelj posjeduje određenu (široku) razinu općeg znanja, budući da nastavni sadržaj uključuje različita područja, od prirodnih znanosti preko humanističkih do umjetničkih.

Edukacija prevoditelja u nastavi svakako je preporučljiva bilo da se odnosi na općenita usavršavanja namijenjena članovima edukacijskoga tima ili na specijalistička usavršavanja vezana za tematiku prevođenja u odgojno-obrazovnim procesima. Opće znanje o funkcioniranju edukacijskog sustava nužno je za efikasno funkcioniranje samog prevoditelja unutar tog sustava.

Bilo bi dobro da prevoditelj u nastavi bude uključen u superviziju te da se kontinuirano usavršava u prevođenju i usvajanju novih znakova i gramatike znakovnog jezika. Superviziju provodi matična organizacija koja nakon toga procjenjuje postoje li određene teškoće ili problemi s kojima se prevoditelj suočava, može li ih se popraviti i na koji način. Samom supervizijom prevoditelju se pomaže da se kvalitetnije nosi s izazovima svog posla. Svaki oblik supervizije daje svoj doprinos kvalitetnoj realizaciji radnih zadataka.

Također je poželjno da prevoditelj u nastavi što više vremena provodi u kontaktu s izvornim znakovateljima.

S druge je strane važno da se prevoditelj uključi u sve seminare i predavanja kojima usvaja detaljnija znanja i razumijevanje etiologije i nastanka gubitka sluha, načine na koje gluhoća može utjecati na socijalni razvoj i edukacijsku razinu, na probleme u komunikaciji te kulturu Gluhih. Unatoč svim prethodnim znanjima i iskustvima za prevoditelja u nastavi uvijek je važno konstantno se educirati zbog novih spoznaja i otkrića koja će im svakako pomoći u njihovom radu. (Ivasović, 2014)

3.3.5. Praćenje napretka rada s učenikom

Doista je važno vidjeti i bilježiti napredak svog rada s učenikom. Iz tih se bilježaka može iščitati ishod prevoditeljeva zalaganja i rada te samim time i uspješnost prevođenja tijekom nastavne godine. Na ovaj se način također mogu vidjeti pomaci, napredovanja učenika te poboljšanje određenih sposobnosti (primjerice jezičnih vještina) tijekom određenog razdoblja. Ako ne postoji napredak, tada je potrebno promotriti učenikove trenutne teškoće i probleme s kojima se suočava te na njih primjereno reagirati, prilagoditi rad prevoditelja ili pronaći rješenje za određenu situaciju. Važno je da postoji i evaluacijski upitnik za učenika kojem se prevodi kako bi se vidjelo njegovo zadovoljstvo ili nezadovoljstvo radom prevoditelja iz njegove vlastite perspektive.

3.3.6. Diseminacija rezultata

Već smo naveli da je prevoditelju jedna od obaveza da se permanentno usavršava i sudjeluje na raznim edukacijama kojima može poboljšati svoja znanja, vještine i sposobnosti. Još je važnije da to stečeno znanje podijeli sa svojim kolegama, da promovira svoj rad i svoju organizaciju. Ovisno o mogućnostima samog prevoditelja i/ili matične organizacije, moguće je na jednostavan i lak način organizirati tematske radionice na kojima prevoditelj može podijeliti stečeno znanje i/ili iskustvo. Nadalje, prevoditelj

može sudjelovati na seminarima ili konferencijama na kojima može održati izlaganje o svom iskustvenom ili stručnom radu prevoditelja u nastavi. Može objaviti neki stručni članak o svom radu u biltenu matične organizacije ili čak objaviti stručni i/ili znanstveni rad i sl.

Na taj način prevoditelj pridonosi razmjeni znanja i iskustva među svojim kolegama koji se bave prevođenjem u nastavi, ali i u svojoj matičnoj organizaciji, a posebice pridonosi razvoju vidljivosti prevoditelja u nastavi u javnosti.

Važno je da prevoditelj drugima pokazuje koja je njegova uloga i da radi na razumijevanju te uloge i na taj način svakako utječe na stavove drugih ljudi prema gluhim i nagluhim učenicima te na njihovo aktivno prihvaćanje, kako u zajednici, tako i u njihovim razredima.

I ovaj *Vodič* koji sada držite u rukama jedan je od načina na koji je jedna od autorica podijelila svoje iskustvo i stečeno znanje. Želja je da se stečeno znanje i iskustvo radom podijeli s drugima, s kolegama prevoditeljima u nastavi, s onima koji bi to tek željeli postati, ali i sa svima onima koje ovo područje zanima.

$$24:4(8:4)=?$$

AKTIVNOSTI PRILIKOM PREVOĐENJA U ŠKOLAMA

»Prevoditelj je tu da prevodi za svakoga,
a ne samo za gluhog/nagluhog učenika.
To gledišće treba neprestano periodično ponavljati
tijekom školske godine.«

(Indiana Deaf and Hard of Hearing Services, 2002.)

U ovom poglavlju fokus će biti na osnovnim aktivnostima/zadacima koje prevoditelj u nastavi ima tijekom prevođenja nastave, ali i izvannastavnih aktivnosti.

- priprema za prevođenje,
- prevođenje u nastavi,
- prevođenje izvannastavnih aktivnosti,
- pripreme za individualizirani rad s učenicom,
- svakodnevne ili povremene konzultacije s nastavnikom,
- suradnja s ostalim članovima tima,
- suradnja s roditeljima

Da bi vam predodžba o tome kako izgleda provedba za svaku pojedinu aktivnost bila što jasnija u nastavku će biti prikazani i neki praktični primjeri.

4.1. Priprema za prevođenje

Priprema za prevođenje nužna je za svakog prevoditelja u nastavi radi osiguravanja kvalitetnog i potpunog prijenosa svih informacija tijekom nastave, ali i samog nastavnog sadržaja. Kvalitetna priprema podrazumijeva informaciju o učeniku kojem će se prevoditi, mjestu gdje će se prevoditi te sadržaju koji će se prevoditi.

Prije samog prevođenja potrebno je da prevoditelj od nastavnika, roditelja ili koordinatora dobije sve relevantne informacije o učeniku (načini komunikacije, specifičnosti potreba u komunikaciji i sl.) kako bi mogao što bolje pristupiti samom prevođenju.

Osim toga, s učenikom treba dogovoriti optimalnu poziciju koju će oboje zauzeti tijekom prevođenja u razredu tj. pronaći najbolje mjesto za učenika i prevoditelja. Ako prevoditelj prevodi istom učeniku u razrednoj nastavi, tada se dogovor oko pronalaženja i

zauzimanja najboljeg položaja obično događa samo na početku. Iznimno, kada je riječ o predmetnoj nastavi, prevoditelj će se trebati unaprijed upoznati s rasporedom svih učionica u kojima se ona odvija, ako se one razlikuju, te će se sukladno tome, ponovno s učnikom dogovoriti o novoj poziciji u svakoj od njih. Prilikom dogovaranja o pronalženju najbolje pozicije kako za učenika tako i za prevoditelja važno je da učenik uvijek sjedi leđima okrenut prema izvoru svjetlosti kako mu ona ne bi smetala prilikom praćenja nastavnog sadržaja, ali da istovremeno može vidjeti ploču i nastavnika te pratiti svog prevoditelja (posebice je to važno kod djece koja uz oštećenja sluha imaju i oštećenja vida). Svjetlo i efekti različitih vizualnih distrakcija mogu utjecati na učenikovu pažnju. Isto je tako važno da prevoditelj bude smješten licem prema izvoru svjetlosti, ali da istovremeno može pratiti i nastavnika i cijeli razred. Najčešći je položaj da učenik sjedi u prvoj klupi, okrenut prema ploči, te se tako izvor svjetlosti nalazi iza njega. S druge strane prevoditelj sjedi nasuprot učeniku, licem okrenut prema izvoru svjetlosti, a iza njega se nalazi ploča. Ovaj položaj je jako dobar budući da nastavnik najčešće predaje ispred ploče, te učenik uz prevoditelja može pratiti pokrete i geste nastavnika. Kod promjene određene aktivnosti, prevoditelj uvijek mora održavati vizualni kontakt s gluhim ili nagluhim učenikom, ali da pritom ni u jednom trenutku ne smeta drugim učenicima koji također prate nastavnika. (Napier, McKee i Goswell, 2006)

Ponekad će prevoditelj naići na neodgovarajuću situaciju pri kojoj zbog određenih prostornih uvjeta neće moći zauzeti adekvatnu poziciju za prevođenje. U tom će slučaju trebati pronaći neko odgovarajuće rješenje kako bi i učenik i prevoditelj mogli adekvatno sudjelovati u nastavnom procesu. U iznimnim slučajevima trebat će se zatražiti prilagodba i/ili adaptacija prostora da bi se stvorili adekvatni uvjeti za prevođenje.

Uspješnost se samog prevođenja u velikoj mjeri pripisuje dobroj i kvalitetnoj pripremi nastavnog sadržaja koji će se prevoditi. Pri tome važnu ulogu ima nastavnik koji treba unaprijed pripremiti sve ono što će se raditi sljedećih dana ili tjedana. Konzultacije s nastavnikom ne uključuju samo ono što će on predavati, već i način na koji će predavati, kako bi prevoditelj mogao u svoj rad uključiti odgovarajuće prevoditeljske tehnike. Ovisno o tome što će se prevoditi, o opsežnosti sadržaja i/ili o učenikovim mogućnostima, ponekad je pripremu potrebno proći i s učenikom.

Nisu sve situacije prevođenja nastavnog sadržaja jednostavne. Ponekad će se prevoditelj naći u izazovnim situacijama, primjerice pri prevođenju stranog jezika, prevođenju gradiva o kemijskim elementima, prevođenju različitih video sadržaja, glazbenih elemenata i sl.

Primjer 1:

KAKO SE PRIPREMITI ZA PREVOĐENJE STRANOG JEZIKA

U nekom idealnom svijetu postoje »super-prevoditelji« koji, osim što fluentno vladaju ne samo hrvatskim govornim jezikom već i hrvatskim znakovnim jezikom, a uz to još posjeduju i znanje stranog govornog jezika koji učenik želi učiti (npr. engleski jezik) i služe se pripadajućim znakovnim jezikom (npr. BSL — British sign language ili ASL — American Sign Language). Primjerice, ako učenik pohađa nastavu iz engleskog jezika, bilo bi idealno kada bi prevoditelj bio fluentan u govornom engleskom jeziku i u britanskom znakovnom jeziku.

Naša je stvarnost, još uvijek, daleko od idealnog. Kod nas je najčešća praksa da se prevođenje na satu engleskog jezika (npr. kada nastavnik nešto objašnjava na engleskom) odvija tako da prevoditelj pomoću usana oblikuje izgovor engleskih riječi dok se istovremeno u »prijevodu« pomaže znakovima iz hrvatskog znakovnog jezika.

Pripreme se za takav sat odvijaju u skladu s mogućnostima odnosno znanjem prevoditelja te prema tome zna li prevoditelj dotični jezik koji učenik uči ili ne.

Kada prevoditelj poznaje strani jezik koji učenik uči, tada se treba pripremiti isključivo za nastavnu cjelinu koja će se obrađivati na sljedećem satu dotičnog jezika, odnosno upoznati se s njom. Osim toga, treba pripremiti popis novih riječi i svakako ih proći s učenikom. Učenik treba pratiti prevoditelja tj. očitavati mu s usana izgovor na stranom jeziku koliko je to moguće, što se dopunjuje odgovarajućim znakovima iz HZJ-a ili jednoručne ili dvoručne abecede. Tako učenik uči očitavati riječi dotičnog jezika te će lakše moći pratiti tijekom nastave.

Postoje i situacije kada učenik koji uči određeni strani jezik dobije prevoditelja koji taj jezik slabo poznaje ili ga uopće ne poznaje. Problem nastaje stoga što u Hrvatskoj nema dovoljno prevoditelja uopće, a uz to nema dovoljno dobrih znakovatelja koji će prevoditi u nastavi te je ponekad nemoguće da učenik dobije prevoditelja koji je dobar znakovatelj, a koji ujedno dobro poznaje određeni strani jezik. Nažalost, ponekad se mora birati hoće li učenik imati prevoditelja koji bolje poznaje znakovni jezik ili onoga koji bolje poznaje strani jezik.

Zbog unaprijed određene financijske konstrukcije, obično nije moguće pozvati dodatnog prevoditelja koji poznaje i vlada dotičnim jezikom kako bi prevodio isključivo taj sat. Najčešća je situacija da prevoditelj zajedno s učenikom pristupi učenju tog stranog jezika. Priprema se odvija tako da prvo prevoditelj prouči i nauči lekciju koja će se raditi

sljedeći nastavni sat, a tek onda pristupa zajedničkim pripremama s gluhim učenicom kao što je već gore opisano.

Pri učenju stranih jezika, poput engleskoga, važno je usvojiti pravilan izgovor riječi, fraza i rečenica. Od iznimne je važnosti da prevoditelj ima na umu da gluhi i nagluhi učenik, za razliku od učenika koji nema oštećenje sluha, ne može čuti pravilan izgovor te mu je potrebno osigurati zapis izgovora tih istih riječi, fraza i rečenica. Upravo iz tog razloga prevoditelj, bez obzira poznaje li ili ne strani jezik koji učenik uči, treba omogućiti gluhom učeniku da usvoji pravilan izgovor engleskih riječi, fraza i rečenica. Najjednostavniji je način da tijekom zajedničke pripreme nove riječi za sljedeći sat zapisuju ustaljenim sustavom npr. *cat = ket = mačka*.

1. Prvo se uvijek piše engleska riječ, u ovom slučaju *cat*.
2. Zatim se slovima hrvatske abecede napiše izgovor najbliži hrvatskome, *ket*. U svakom slučaju treba izbjegavati standardni sustav transkripcije izgovora engleskih riječi međunarodnom fonetskom abecedom (IPA), koja gluhom djetetu nije poznata ni razumljiva. Učeniku se može objasniti da se na stranom jeziku neki glasovi izgovaraju nešto drugačije nego na hrvatskom, ali da usvajanje tih razlika nije bitno za razumijevanje izgovorenoga.
3. Na kraju se napiše prijevod značenja na hrvatskom jeziku, *mačka*.

Posebno je važno gluhom ili nagluhom učeniku objasniti određene fraze odnosno idiome koji se ne mogu prevesti riječ po riječ, primjerice *to shake hands* ne znači 'tresti ruke' već 'rukovati se'. Isto je tako važno učeniku ukazati na činjenicu da određena riječ u stranom jeziku u različitim kontekstima ima različita značenja i da čak pripada različitim vrstama riječi, primjerice *like* kao glagol znači 'svidati se', a kao prijedlog 'kao, poput'.

Primjer 2:

PRIPREMA ZA PREVOĐENJE ANIMIRANOG FILMA

Kada nastavnik najavi da će se na satu pogledati neki film svakako je važno da prevoditelj pogleda taj film prije prikazivanja u razredu, posebno ako je dotični sinkroniziran na hrvatski jezik ili ako se radi o nekom filmu domaće proizvodnje bez titlova.

U konkretnom se slučaju radilo o animiranom filmu u kojem se konverzacija odvija prilično brzo i s mnogo pjevnih dijelova. Osim što će unaprijed pogledati cijeli film, prevoditelj također mora zabilježiti sve potrebne ključne stanke tijekom kojih će moći učeniku opisati i vizualni dio, budući da za vrijeme prevođenja učenik prati više prevoditelja nego sam film. Isto tako prevoditelj treba prije samog prikazivanja filma ukratko

ispričati učeniku o čemu se radi u filmu, dakle prenijeti mu koncept zbog lakšeg praćenja i razumijevanja prevođenja tijekom gledanja filma.

Budući da se učenik ne može istovremeno fokusirati i na prevoditelja i na praćenje filma, važno je prije samog gledanja učenika upoznati s likovima iz filma te tijekom samog prevođenja povremeno opisati likove te naznačiti koji lik u određenom trenutku nešto govori.

Kada se u filmu javi govorna pauza, odnosno scena kada likovi ne govore, važno je usmjeriti učenika da tada gleda film budući da ne treba pratiti prevoditelja.

4.2. Prevođenje u nastavi

Kada je započela priprema pisanja ovog *Vodiča*, prikupljeni su različiti primjeri situacija koje se događaju tijekom prevođenja u nastavi. Danas, kada je *Vodič* gotovo pri samom kraju, u ovaj se dio moraju dodati nove situacije koje se događaju i otežavaju prevođenje u školi. Upravo zbog toga ovo poglavlje donosi praktične primjere situacija prevođenja u vremenima kada nije bilo pandemije, no isto tako i primjere prevođenja u izvanrednim situacijama tijekom pandemije koronavirusa. Iznimno je važno prikazati te različite situacije, kako bi načini na koje su se prevoditelji snalazili možda pomogli nekome tko će također krenuti raditi ovaj posao te kako bi situacije ostale zabilježene u razdoblju »novog normalnog«.

4.2.1. Prevođenje u nastavi u normalnim, svakodnevnim situacijama

Kada se govori o prevođenju u nastavi tada se ne misli samo na prevođenje s hrvatskog govornog jezika na hrvatski znakovni jezik i obrnuto tijekom nastave, već to uključuje i prevođenje tijekom velikih i malih odmora, sportskih i drugih aktivnosti (npr. sat razredne zajednice, dopunska nastava, izvannastavne aktivnosti i sl.) koje se provode u školi.

Uobičajena je praksa da prevoditelj prevodi sve auditivne informacije na relaciji nastavnik—učenik i vršnjaci—učenik te obrnuto. Međutim, ako želimo da gluhi ili nagluhi učenik bude u potpunosti uključen tada je nužno prevoditi i cijeli spektar popratnih informacija koje nisu direktno vezane uz nastavno gradivo (komentari, upadice, prepirke...), a sastavnice su intrapersonalne komunikacije unutar razreda. Česta je situacija da se tijekom nastave obrađuju neki nastavni sadržaji kao što su pjesme ili lektira te treba prenijeti i sve komentare kao i upadice vršnjaka (pa čak i ako su ti komentari negativni, primjerice: »Meni se ova pjesma nije svidjela, nije mi zanimljiva.«). Prevođenje ovakvih popratnih informacija omogućuje učeniku razumijevanje konteksta i lakše praćenje nastavnog sadržaja. Učenik time saznaje na koji se način izražavaju drugi učenici, ali i da on sam ima pravo govoriti o stvarima koje mu se sviđaju ili ne sviđaju. Sve to pridonosi njegovom osobnom razvoju, povećanju vokabulara, načinu izražavanja i sl. Tek kada se gluhom i nagluhom učeniku omogući da ima pristup svim informacijama kao i njegovi čujuć vršnjaci, može se govoriti o potpunoj inkluziji.

Osim prevođenja svih auditivnih informacija, pa čak i popratnih, postoje situacije kada učenik ne može vidjeti što se u razredu događa, posebno ako sjedi u prvoj klupi, budući da je učenikova pažnja u cijelosti usmjerena na prevoditelja te je stoga ponekad važno da prevoditelj prenese određene vizualne informacije onoga što se u određenom trenutku događa unutar učionice (npr. jedan od vršnjaka u zadnjem dijelu učionice skače i baca papire po podu, dok je drugi otišao oprati ruke i sl.). Posebno je to važno u situacijama kada učenik uz oštećenje sluha ima i oštećenje vida, jer je tada prijenos svih vizualnih informacija sastavni dio uloge prevoditelja, u ovom slučaju prevoditelja za gluhoslijepe osobe.

Aktivnosti unutar učionice koje podrazumijevaju uz čitanje, pisanje ili gledanje zahtijevaju i konverzaciju zahtijevaju da se gluhi ili nagluhi učenik opredijeli ili za praćenje prevoditelja ili za gledanje u neki drugi izvor informacija. Nažalost, zbog toga će učenik propustiti određeni dio informacija. Kod takvih aktivnosti važno je da prevoditelj zauzme mjesto koje je blizu vizualnom izvoru informacija – ekranu ili ploči. Također, poželj-

no je da prevoditelj kod sebe ima isti pisani materijal kojim raspolažu i učenici, tako da učeniku može signalizirati primjerice na kojem su redu stali, budući da je učeniku izrazito teško pratiti sadržaj neprestano podižući i spuštajući pogled između prevoditelja i pisanog materijala. (Napier, McKee i Goswell, 2006) To su neke od prilagodba nužnih prilikom takvih situacija, no uzimajući u obzir sve te izazove i kompromise, često se postavlja pitanje obrazuju li se gluhi i nagluhi učenici uspješno u redovnim školama. Naime, čak i kompetentno prevođenje ne mora rezultirati potpunom inkluzijom gluhog ili nagluhog učenika u redovno obrazovanje. (Ramsey, 1997; Winston, 2004; Thoutenhooft, 2005)

Iako prevođenje u školama više nije »novost« još se uvijek nailazi na određeno nerazumijevanje nastavnika kada je u pitanju prevođenje popratnih informacija. Nastavnici smatraju da je to nepotrebno te svojim postupcima pokazuju da ne uvažavaju učeničke potrebe za potpunim informacijama iz okoline. Ne razumiju da upravo te informacije pomažu učeniku da razumije kontekst onoga što mu se prevodi.

Osim toga nastavnici znaju svojim postupcima tijekom nastave dodatno zakomplicirati situaciju tijekom prevođenja kao što ćete vidjeti u sljedećem primjeru.

Primjer 1: **GLEDAJ U MENE!**

Prevoditeljica Maja je podijelila svoje iskustvo iz škole. Jedna od situacija koja joj se znala dogoditi tijekom prevođenja bila je kada je učiteljica inzistirala na uspostavi samostalne izravne komunikacije s učenicom. Budući da je Majin zadatak da sve treba prevoditi, tako je nastavila čak i kad se učiteljica izravno obratila učenici. Međutim, učenica je i dalje gledala prevoditeljicu jer se tako osjećala sigurnijom. Učiteljica je bila ljuta pa je naglasila prevoditeljici da prestane prevoditi, a učenici je rekla: »Gledaj u mene!«. Tražila je da učenica gleda u nju i očita s njenih usana što ju želi pitati. Učenica je bila zbunjena i nije ju isprva razumjela. Osjećala se jako neugodno pred cijelim razredom. Maja je nastojala priskočiti u pomoć, ali učiteljica nije dopustila Maji da prevede to pitanje. Nakon završetka nastavnog sata prevoditeljica je zvala svoju matičnu organizaciju i izložila problem s kojim se susrela. Obavljeni su razgovori kojima se riješio problem na obostrano zadovoljstvo.

U ovoj priči učiteljica je htjela da se učenica što više osamostali u komunikaciji. No, ne smijemo zanemariti pravo učenika na izbor načina komunikacije. Neki učenici ne mogu samostalno kvalitetno sudjelovati u izravnoj komunikaciji s učiteljem te se osjećaju sigurnije kada primaju informacije od prevoditelja. Ipak, neki učenici mogu samostalno

uspostaviti izravnu i kraću komunikaciju jedan-na-jedan, ali i dalje trebaju prevođenje nastavnog sadržaja. Kako je uloga prevoditeljice da prevodi tako je ona na svako učiteljičino inzistiranje na izravnoj komunikaciji nastavila prevoditi cijelu konverzaciju, iako je učenica gledala u učiteljicu. Učenica se tako osjećala sigurnije znajući da joj je prevoditeljica »pri ruci« te da će, ako nešto ne bude mogla razumjeti, u svakom trenutku moći pogledati u prevoditeljicu. Podsjećamo da je učenikovo pravo da sam odluči hoće li odgovarati na hrvatskom govornom jeziku ili na hrvatskom znakovnom jeziku.

Trebamo imati na umu da nisu svi gluhi i nagluhi učenici isti. Neki su od njih izvorni govornici znakovnog jezika jer su djeca gluhih roditelja. Većina njih oslanja se na znakovni jezik primajući i odašiljući informacije tijekom cijelog svog školovanja. No, ima gluhih i nagluhih učenika koji započinju svoj odgojno-obrazovni put s prevoditeljem koji na početku prevodi znakovni jezik gluhog učenika na govorni hrvatski, da bi kasnije učenik postupno svladao osnove govora i stekao dovoljno samopouzdanja da se služi njime. To znači da se učenik počinje samostalno izražavati vlastitim govorom, dok sve govorne informacije i dalje percipira odnosno prima putem znakovnog jezika.

Ovakve, ali i druge »neugodne« situacije, kako za učenika tako i za prevoditelja, nisu rijetke, no mogu se izbjeći ako je prije početka školske godine provedena edukacija nastavnog osoblja koje ima gluhog ili nagluhog učenika u razredu.

Primjer 2: **I JA IMAM IDEJU!**

Posao prevoditelja zna biti izazovan, ali i dinamičan, posebno kada se prevodi neka aktivnost u grupi. Prevoditelji koji prevode grupnu aktivnost najčešće se suočavaju s povećanom brzinom same interakcije, sudjelovanjem više govornika u isto vrijeme nasuprot početka i završetka svakog prevođenja u realnom vremenu.

Andrea je nova prevoditeljica te joj je prevođenje grupnih aktivnosti bilo zaista posebno iskustvo. Naime, prilikom rada u grupi Andrea je morala ubrzano prevoditi s hrvatskog govornog jezika na znakovni jer se interakcija između vršnjaka u grupi odvijala vrlo brzo. Kako su svi bili jako uzbuđeni zbog zadatka koji su dobili (osmisliti svoju bajku) te je svatko htio iznijeti svoje zamisli ne slušajući druge, situacija je dovela do toga da je u isto vrijeme govorilo više učenika, a tehnički se nije moglo istovremeno sve prevesti učenici Mirti koja je gluha. Iako se u početku Mirta nastojala uključiti, to joj nije polazilo za rukom jer su je svi nadglasavali.

Druga teškoća koja se javlja kada se prevodi ovako brza interakcija često je nemogućnost završavanja prevođenja u realnom vremenu. To znači da kada prevoditeljica završi prevođenje, primjerice nekog sugovornika iz grupe i kada se Mirta želi javiti, već je netko drugi preuzeo riječ te je gotovo nemoguće doći na red odnosno preuzeti riječ na vrijeme. Takva situacija može jako obeshrabriti gluhog ili nagluhog učenika i oslabiti njegovo samopouzdanje.

Za prvu teškoću u prevođenju nastavnik može imati ključnu ulogu tako da podsjeti učenike da su u grupi s djevojčicom koja je gluha, a uz to i tiha (što su oni već dobro znali), te da se discipliniraju kako bi omogućili Mirti da izrazi svoje ideje. Kada je Mirta došla na red svi su je pozorno slušali i na kraju uistinu uvažili njezine ideje i zajedno se dogovorili oko svih detalja za njihovu bajku.

Što se pak tiče druge teškoće – završavanja prijevoda u realnom vremenu, to i nije neki problem za iskusnog prevoditelja. Ako prevoditelj nema dovoljno iskustva može učiniti dvije stvari: u trenutku kada primijeti da se gluhi učenik želi javiti za riječ, može sam zatražiti riječ za gluhog učenika ili može skratiti prijevod da završi u realnom vremenu i tako omogući učeniku da se samostalno javi za riječ. Ovo potonje najčešće se radi kada učenik već ima dovoljno samopouzdanja i zna kako se izboriti za riječ. Upravo je uloga prevoditelja da potiče samopouzdanje učenika te da ga priprema da s vremenom preuzme komunikacijsku inicijativu u onom trenutku učenik za to bude spreman.

Primjer 3:

ODMORI SU I ZA PREVODITELJE?!

Nova prevoditeljica Ana postavila nam je pitanje: »Što da radim kada su mali i veliki odmori?« Ovo je njena priča.

»Kada sam prvi puta došla u školu prevoditi gluhom učeniku nisam ni znala da nisam dovoljno spremna za prevođenje. Kako sam dijete gluhih roditelja samo znakovanje mi nije predstavljalo nikakav problem. No bilo je tisuće malih stvari koje su me dovodile u nedoumicu. Jedna je od njih bila trebam li prevoditi tijekom svih školskih odmora, pa čak i velikog kada je uključen obrok? Čula sam da vani na svakog učenika postoje po dva prevoditelja koji se izmjenjuju tijekom nastave kao i odmora. Međutim, ja sam bila sama po cijeli dan s učenikom. Što onda s mojim pravima za odmor? Zvala sam svoju koordinatoricu da me uputi u učenikova i moja prava. Dobila sam upute da bih trebala omogućiti učeniku da se samostalno snađe i da mu samo budem »pri ruci« kada on to zatreba. To je bilo dobro rješenje jer moj gluhi učenik nije želio da mu prevodim inte-

rakciju za vrijeme odmora već je želio sam uspostaviti interakciju, sam se igrati sa svojim vršnjacima (brzi nogač po hodniku i sl.). Za vrijeme velikog odmora uvijek sam bila u blizini tj. držala sam ga na oku za slučaj da »zapne« u komunikaciji. Obično smo u isto vrijeme imali obroke iako se on držao podalje od mene i jeo sa svojim prijateljima, ali uvijek dovoljno blizu da stignem reagirati.

Međutim, sjećam se da sam jednom uskočila i kao zamjena za drugu učenicu te sam tom prilikom postupila isto kao i s gluhim učenikom. Započeo je veliki odmor, učenici su krenuli po svoj obrok te je učenica sjela za stol sa svojim vršnjacima. U isto to vrijeme ja sam sjedila sa strane i jela svoj obrok. U jednom me trenutku učenica pogledala vrlo začuđenim pogledom, prišla mi te rekla zašto ja ne sjedim pored nje i ne prevodim joj. Učenica je bila tako frustrirana i ljuta na mene. Žalila se da sam loša prevoditeljica i da se uopće ne trudim njoj prevoditi. Mene je potpuno zbunio stav učenice koja je zahtijevala nešto drugo u odnosu na ono što je od mene očekivao spomenuti učenik kojem inače prevodim. Ipak, iz ove sam situacije naučila nešto novo. Pouka koju sam izvukla jest da je svaki učenik drugačiji, da je svaki učenik individuum i da ima svoje potrebe. Važno je prilikom prvog susreta s učenikom otvoreno razgovarati o određenim situacijama i dogovoriti se o prevođenju tijekom različitih situacija u školi, u koje spada i prevođenje tijekom odmora.

Kod drugih situacija, primjerice kada prevoditelj treba otići na WC, on svakako učeniku treba dati do znanja da će nakratko izbivati. Bitno je izabrati pravi trenutak za to. Svakako preporučujem da ne odlazite na WC usred diktata ili testa ili primjerice nekog važnijeg predavanja ako baš nije »sila«.«

Prilikom odmora se odvijaju razne interakcije te je od velike važnosti učeniku na znakovni jezik prevoditi situacije u kojima se njegovi vršnjaci svađaju ili prepiru. Tijekom školskog odmora i obroka, učenik može biti sa svojim vršnjacima, no važno je da je prevoditelj u blizini i da promatra situaciju, te da prema potrebi prenosi određenu informaciju učeniku (primjerice, ako ga vršnjak doziva, a on to nije primijetio). Zapravo ne postoji neko jasno pravilo što i kako prevoditi tijekom odmora. Na kraju sve ovisi o samom učeniku i njegovim potrebama kojima se prevoditelj treba prilagoditi, važno je postići zajedničko kompromisno rješenje.

4.2.2. Prevođenje u nastavi u izvanrednim situacijama tijekom pandemije COVID-19

Nažalost, neke od navedenih aktivnosti postale su još izazovnije zbog aktualne pandemije COVID-19 koja se proširila svijetom te svojim utjecajem otežala prevođenje u školama prevoditeljima u nastavi, a samim time i praćenje nastavnog sadržaja učenicima.

Nastavak donosi nekoliko različitih situacija s kojima su se tijekom pandemije suočili pojedini prevoditelji u nastavi.

Primjer 1:

UČIMO NA NOVI NAČIN!

Prevoditeljica se Andrea tijekom početka pandemije susrela s vrlo izazovnom situacijom.

Naime, cijela je država završila u »lockdownu«. Vlada Republike Hrvatske tada je donijela odluku o obustavi izvođenja nastave: »U uvjetima proglašene epidemije na području Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske obustavlja izvođenje nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama, kao i redovni rad vezan uz prijam djece u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja.« (Narodne novine, 13. ožujka 2020.).

Gotovo sve je bilo zatvoreno, pa tako i škole. Učenici su tada bili kod kuće, a učiteljica je putem elektroničke pošte slala roditeljima sve što učenici trebaju napraviti te kratka objašnjenja svake pojedine nastavne cjeline, a ponekad je to prenosila i putem videozapisa. No taj videozapis nije sadržavao prijevod na hrvatski znakovni jezik ni titlove. Tada je prevoditeljica, u dogovoru s roditeljima, snimala prijevod istog videozapisa na hrvatski znakovni jezik. Na taj se način učenici omogućilo da i ona može usvojiti sadržaj određene nastavne cjeline. Također, djeca su u tom periodu bila dužna gledati program na HRT-u (»Škola na trećem«) koja je pratila nastavni sadržaj svakog pojedinog predmeta. U tim je trenucima prevoditeljica, ponovno u dogovoru s roditeljima te matičnom organizacijom u kojoj je zaposlena morala osmisliti najbolji način kako učenici olakšati praćenje nastave na daljinu. Jedina je opcija bila da se prevoditeljica istovremeno putem svog laptopa preko aplikacije Zoom spoji s učenicom te kod kuće također prati emisiju »Škola na trećem«. Tijekom trajanja emisije, učenica je mogla pratiti emisiju na jednom ekranu te istovremeno putem drugog ekrana pratiti prevoditeljicu Andreu koja joj je prenosila sve auditivne informacije.

Primjer 2: »SKRATILI SU NAM NASTAVNE SATE!«

U pojedinim su se školama pojavili određeni problemi sukladno odlukama koje je donio Hrvatski zavod za javno zdravstvo: »Ako je moguće potrebno je organizirati nastavu na način da ona za sve učenike ne počinje i ne završava u isto vrijeme (npr. izraditi protokol početka i završetka nastave, kao i odmora za razredne odjele s razmakom od 15 minuta ili 30 minuta između odjela) kako bi se rasteretio javni prijevoz, omogućio ograničen broj učenika u organiziranom prijevozu te smanjilo grupiranje učenika prilikom ulaska i izlaska iz škole, kao i kod pranja ruku u toaletu prije početka nastave; navedeno je potrebno organizirati na način da se uvažavaju objektivne okolnosti u dolasku i odlasku pojedinih učenika putnika u školu u najboljem interesu učenika.« (Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 24. kolovoza 2020.).

Svoju priču ispričala je prevoditeljica Martina:

»Kada radite s gluhim i nagluhim učenicima tijekom nastavnog se sata mogu pojaviti različite nove riječi koje je njima potrebno dodatno pojasniti. Usvajanje novih riječi za gluhe i nagluhe učenike ponekad je puno zahtjevnije nego što je to slučaj kod njihovih vršnjaka iz razreda. Da bi učenik razumio učiteljicu i shvatio određeno gradivo, mora razumjeti ono što ona govori tijekom nastave. Nakon što sam s učenicom Larom ponovno krenula u školu nakon »lockdowna« pojavili su se određeni problemi.

Naime, zbog odluke HZJZ-a te Ministarstva znanosti i obrazovanja, svakom je razredu bilo dodijeljeno različito vrijeme ulaska u školu, a samim time svaki je razred imao svoj raspored kada je završavao pojedini nastavni sat te kada je počinjao odmor. To je doprinijelo velikoj zbunjenosti nastavnika koji su jako teško pratili novi raspored, budući da je školsko zvonilo i dalje zvonilo prema rasporedu kakav je bio na snazi prije pandemije, kada su svim razredima školski sati trajali jednako dugo. Također, škola je zbog organizacije odlučila skratiti trajanje pojedinog nastavnog sata, koji više nisu trajali 45 već 40 minuta, a isto tako i odmora, tako da sada između školskih sati gotovo da nije bilo odmora ili su oni trajali svega 5 minuta. Prije pandemije sam svaki odmor koristila kako bih učenici objasnila pojedine riječi koje nije razumjela tijekom predavanja iz određenog predmeta koji smo imali tog dana. Naravno da je učiteljica ta čija je dužnost da objasni učenici sve ono što ne razumije te učenicima stalno naglašavamo kako je jako važno da uvijek upita učiteljicu sve što joj nije jasno, posebno o nekim novim riječima koje su spomenute tijekom nastave određenog dana. Unatoč tome, ponekad se dogodi da učenica želi da još jednom prođemo riječi kako bih bila sigurna da ih je u potpunosti ispravno razumjela te kako bi još jednom ponovila njihovo značenje. Nažalost, danas to uspijevam puno teže, budući da su odmori vrlo kratki, a ponekad ih niti nema. Kraći nastavni sati doveli su do toga da učiteljica ne stigne obraditi sav nastavni sadržaj i zapravo završava svoje predavanje tijekom odmora. Također, unatoč skraćenim satima, nastavne cjeline koje učenici moraju obraditi tijekom školske godine ostale su isti, kao da nastavni sat traje 45 minuta. Unatoč tome, kao prevoditeljica sam se morala snaći u takvoj novonastaloj situaciji. Upravo zbog toga, sada pokušavam tijekom nastave učenici objasniti sve riječi, a one koje ne uspijem zapišem te ih nakon nastave prođem s njom ili joj tijekom dana napišem značenje određenih riječi u dokumentu programa Word te joj pošaljem putem elektroničke pošte. Najvažnije je da učenica tijekom nastavnog dana usvoji što više nastavnog sadržaja, a na ovaj joj je način to puno lakše postići.«

Primjer 3:

SAMOIZOLACIJA UČENIKA NOE

Prevoditelj Marko prevodi učeniku Noi u 3. razredu osnovne škole. U jednom periodu Noa je bio u samoizolaciji budući da mu je majka bila pozitivna na COVID-19. U takvim situacijama učenici naravno više ne dolaze u školu i tada je učiteljica Noi svakodnevno slala materijale onoga što su radili u školi te svega onoga što treba rješavati. Tijekom tih dana su djeca ustvari »osuđena« na roditelje, pa je isto tako bio i Noa. Budući da su roditelji imali ozbiljnijih zdravstvenih teškoća, nisu mogli s Noom odraditi sve zadatke koje je dobivao. Kako Noa nije imao zdravstvenih problema tj. bio je negativan na virus,

prevoditelj mu je internetskim putem nastavio biti podrška u savladavanju nastavnog gradiva. Pripremio je videozapise na znakovnom jeziku sa sadržajem onoga što se radi u školi. Isto su se tako ponekad povezivali aplikacijom Zoom i tim putem prolazili određeno gradivo.

Da bi se učeniku omogućio normalan nastavak nastave te kako učenik zbog izolacije ne bi propustio mnogo informacija vezanih uz nastavno gradivo, Markov je posao tada bio bitno drugačiji nego što je bio u školi, ali ga je i odrađivao na drugačiji način, prilagođen novonastaloj situaciji.

Ono što je svakako veliki problem koji se pojavljivao kod mnogo prevoditelja, od kojih su neki sa svojom matičnom organizacijom »vodili bitke« sa školom u kojoj prevode bile su maske. Maske su bile obavezne za učitelje, profesore te ostatak nastavnog osoblja u školi, kao i učenike od 5. razreda. Mnogo gluhih i nagluhih učenika, osim praćenja hrvatskog znakovnog jezika, ujedno očitavaju s usana prevoditelja te tim putem dobivaju sve potrebne informacije. S maskom je to puno teže, nemoguće je očitavati s usana prevoditelja. U inozemstvu, doduše, postoje prozirne maske upravo namijenjene za komunikaciju s osobama koje očitavaju s usana, ali ih kod nas još nije moguće nabaviti.

Nakon mnogobrojnih sastanaka i edukacija, počela se shvaćati problematika nošenja maski kod prevoditelja. Tada je Hrvatski zavod za javno zdravstvo donio odluku kojom se dopušta da prevoditelji u nastavi imaju vizire: »Treći odgojitelj u predškolskoj ustanovi, pomoćni djelatnik za njegu i skrb djeteta rane i predškolske dobi, pomoćnik u nastavi, stručni komunikacijski posrednik ubrajaju se u ukupan broj osoba u odgojno-obrazovnoj skupini/razrednom odjelu. U odnosu na drugu djecu/učenike i odrasle osobe u ustanovi, dužne su: pridržavati se svih pravila fizičke udaljenosti, dosljedno provoditi pojačanu osobnu higijenu, poticati na pojačanu higijenu i fizički razmak sve djece/učenika. Navedene osobe ne mogu održavati distancu između djeteta/učenika s obzirom na prirodu posla te su dužni nositi masku dok stručni komunikacijski posrednik nosi vizir.« (Hrvatski zavod za javno zdravstvo i Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 26. kolovoza 2021.).

Dakle, viziri nisu bili zamjena za maske već iznimka kada je u razrednom odjelu prisutan gluhi ili nagluhi učenik. To je bio veliki korak i veliki uspjeh kako za sve prevoditelje u nastavi, tako i za gluhe i nagluhe učenike.

4.3. Prevođenje izvannastavnih aktivnosti

Većina učenika uključena je u razne aktivnosti izvan škole bilo da se radi o sportskim, umjetničkim ili drugim aktivnostima. Gluhi ili nagluhi učenik treba imati mogućnost uključiti se u njih poput svojih vršnjaka.

Neki gluhi i nagluhi učenici uključeni su u različite sportske aktivnosti u Hrvatskom sportskom savezu gluhih², dok drugi žele biti ravnopravni sa svojim čujućim vršnjacima te su uključeni u razne druge organizacije. Ponekad gluhom učeniku treba prevoditelj i za aktivnosti izvan škole kako bi mogao pratiti upute instruktora/trenera. Neki gluhi i nagluhi učenici prevoditelja trebaju tijekom svakog treninga, a neki pak samo u početku, tijekom upoznavanja te kada se uče osnove i kada ima najviše verbalnih uputa o osnovnim pravilima sporta koji su odabrali, dok se kasnije mogu i samostalno snalaziti.

Gluhom ili nagluhom učeniku svakako treba omogućiti da sudjeluje u tim aktivnostima i osigurati mu pristup informacijama i komunikaciji tijekom njihova odvijanja. Prevođenje tih aktivnosti može, ali i ne mora osiguravati isti prevoditelj koji mu prevodi tijekom nastave. Sve ovisi o raspoloživosti i mogućnostima matične organizacije koja učeniku omogućava prevoditelja. Ovdje, naime, nalazimo sličnu situaciju kao i u slučaju učenja stranog jezika jer prevoditelj mora posjedovati znanja o aktivnosti kojom se učenik želi baviti. Primjerice, ako učenik želi igrati baseball, a prevoditelj nema pojma ni o osnovnim pravilima toga sporta, prevođenje će vjerojatno biti na granici uspješnosti. Kod prevođenja izvannastavnih aktivnosti potreban je drugačiji pristup od onoga tijekom same nastave jer svaka aktivnost zahtijeva određenu prilagodbu ne samo prevoditelja već i trenera ili instruktora, pa i suigrača.

Primjer 1: **GOOOOOL!!!!**

Učenik Petar ide u 1.razred osnovne škole te pohađa izvannastavnu aktivnost unutar škole koja uključuje različite vrste sportova. Učenici se tamo uglavnom natječu u različitim sportovima, primjerice atletici (štafeta). Sve je to naravno prilagođeno prvašićima te su oni najčešće podijeljeni u grupe, svaka grupa dobije isti zadatak, te se natječu koja će grupa biti prva. Prevoditelj je uvijek u blizini gluhog učenika kako bi mu preveo sve upute o zadatku kojeg su dobili te kako bi on mogao u potpunosti sudjelovati u njemu, znati što sve treba napraviti kada na njega dođe red da doprinese uspjehu svoje grupe.

² Za više informacija posjetite internetsku stranicu <https://www.hssg.hr>

4.4. Pripreme za individualizirani rad s učenikom

Pripreme za individualizirani rad s učenikom nisu obavezan dio prevoditeljeve uloge u nastavi. Ipak, u Hrvatskoj je zbog niza razloga (pozadina edukacije, sposobnosti učenika...) poželjno da u većini slučajeva prevoditelj izvodi i individualizirani rad s učenikom prije ili poslije nastave, kad god je to nužno.

Prevoditelj, ovisno o učenikovim mogućnostima ili sposobnostima, priprema učenika za lakše praćenje tijekom nastave kako bi prevođenje bilo što uspješnije i učinkovitije. Sukladno piramidi odgovornosti te učenikovim znanjima, vještinama i kompetencijama, s učenikom prolazi određeni znakobular i/ili vokabular koji će se koristiti da bi učenik mogao razumjeti što mu se prevodi. Ovakva podrška nužna je u početku dok je vokabular učenika ograničeniji te se smanjuje proporcionalno učenikovom jezičnom razvoju. Individualizirani rad je nužan za one učenike koji imaju znatnih teškoća s hrvatskim jezikom i/ili hrvatskim znakovnim jezikom.

Pri tome nikako ne smijemo poistovjetiti smanjenu pismenu sposobnost sa smanjenom intelektualnom sposobnošću gluhih i nagluhih učenika.

Nažalost, neki krugovi u Hrvatskoj i dan-danas nepridržavanje strogih pravila pravopisa odmah proglašavaju »nepismenošću« i takve »nepismene« ljude smatraju neinteligentnijima i manje vrijednima. To je diskriminacija koja pogađa sve pismene ljude, a pogotovo gluhe kojima hrvatski govorni jezik nije materinji, koji ga ne poznaju dovoljno, a još manje poznaju sva ta složena pravopisna pravila.

Ako postoje mogućnosti za individualizirani rad s učenikom, bilo bi poželjno proći nastavne sadržaje koji će se raditi sljedećeg dana ili tjedna kako bi ih učenik lakše mogao pratiti.

Kroz ovakav način rada, učenik će dobiti jasnu predodžbu na koji način nastavnik objašnjava određeni postupak tijekom nastave. Na primjeru ćete vidjeti situaciju koja se može dogoditi tijekom nastavnog procesa.

Primjer 1: **1+4=?**

Prevoditeljica Iva ispričala je situaciju koja se dogodila tijekom njenog prevođenja:

»lako mi je zadatak kao prevoditeljici bio da prevodim, uočila sam da je s učenicom ponekad potrebno proći neko gradivo ili npr. određeni postupak kod rješavanja matematičkog zadatka.

Kada je god to moguće, ako je nastavnik pripremio nastavni sadržaj koji će se raditi tijekom sljedećih sati, poželjno je da se gradivo s učenikom prolazi unaprijed. No u situaciji kada prevoditelj prije nastave nije dobio pripremljene materijale, on s učenikom mora gradivo proći naknadno.

Naime, nastavnica zahtijeva da prilikom računanja/rješavanja matematičkog zadatka kod zbrajanja i oduzimanja učenici verbalno točno opisuju postupak kojim se određeni zadatak računa, a koji su prije toga već čuli nekoliko puta tijekom rješavanja. Mojoj učenici bilo je gotovo nemoguće istovremeno pratiti rješavanje zadatka na ploči, prepisivati zadatak u bilježnicu i pratiti moje prevođenje. Kada ju je nastavnica prozvala da i ona dođe na ploču, nije znala usmeno objasniti postupak budući da ga nije mogla čuti kao i drugi učenici, a nije mogla niti gledati u mene dok sam prevodila budući da je prepisivala zadatke s ploče. Cijela je ta situacija dovela učenicu u neugodnu situaciju.

Kada sam nakon te situacije s učenicom prošla način na koji mora opisivati zadatke iz matematike prilikom njihova rješavanja, učenica je na sljedećem satu bez teškoća i potpuno samostalno usmeno opisala zadatak i objasnila postupak izračunavanja. Takvi su individualizirani sati s učenicima od velike važnosti za prevladavanje jezičnih barijera.«

Također, gluhim bi i nagluhim učenicima izrazito koristilo kada bi se u dogovoru s nastavnikom za njih mogla osigurati dodatna literatura za usvajanje nastavnog sadržaja pojedinog predmeta. To bi im pomoglo u povećanju opsega njihova vokabulara, smanjenju teškoća s hrvatskim govornim jezikom, kao i u većoj razini pismenosti.

4.5. Svakodnevne ili povremene konzultacije s nastavnikom

Konzultacije s nastavnikom neizostavan su dio prevoditeljevih aktivnosti i nužne su za kvalitetno i učinkovito prevođenje. Dobra suradnja s nastavnikom uključuje međusobnu interakciju, odnosno razgovor o učenikovim mogućnostima te o načinima na koje

će nastavnik držati izlaganja (prezentacija u programu Powerpoint, video, *ex-cathedra* i slično).

Prilikom tih konzultacija važno je nastavnicima neprestano ponavljati kako se uvijek trebaju obraćati učeniku, a ne prevoditelju. Primjerice, trebaju upitati učenika »Što su glagoli?«, a ne prevoditelja »Molim Vas, pitajte ga/ju što su glagoli.«

Iznimno je važno održavati konzultacije s nastavnicima s ciljem uzajamnog pružanja povratnih informacija o tome što se još može prilagoditi kako bi se gluhi ili nagluhi učenik mogao što bolje pripremiti za inkluzivnu nastavu. Kada se gluhi ili nagluhi učenik nalazi u razredu, poželjno je da nastavnik prilikom prikazivanja filmova koristi one koji nemaju zvuk ili da omogući da video ima titlove (prijevod onoga što se čuje u videu) te da prostor ima dovoljno svjetla. Na taj način učenik može sudjelovati u aktivnosti poput svojih vršnjaka. (Ivasović, 2014: 174-175) Ovakvu je prilagodbu moguće izvesti u školi te ju je mnogo lakše ostvariti budući da se u većini slučajeva nastavnik prilagođava gluhom i nagluhom učeniku kada je on prisutan u razredu, a i sama učionica ima dovoljno svjetla. S druge strane, ova se vrsta prilagodbe mnogo teže realizira u nekim drugim, tamnijim mjestima poput kina i kazališta.

Također, prevoditeljima se ponekad dogodi da prevode određeni predmet i da znaju gradivo. Upravo zbog toga ponekad preuzmu dio edukacije i dodatno objasne učeniku gradivo koje se trenutno obrađuje, no tada se postavlja pitanje tko je odgovaran za edukaciju?

Važno je da se nastavnicima naglasi da su prevoditelji samo prevoditelji te da učenik treba upravo njih upitati sve što mu nije jasno. Nastavnici su dužni dodatno objasniti eventualne nove riječi koje se spominju tijekom obrade novog gradiva.

Prevoditelji su u školi prvenstveno kako bi učenicima prenijeli sve informacije, ali u njihovu ulogu spada i edukacija nastavnika i ostalog osoblja o svim prilagodbama koje je potrebno učiniti kako bi gluhi ili nagluhi učenik mogao ravnopravno sudjelovati u nastavi.

Primjer 1:

PRILAGODBOM PREMA SUDJELOVANJU U POTPUNOSTI

U svakom razredu u kojem je prisutan gluhi ili nagluhi učenik potrebna je određena prilagodba kako bi se on što uspješnije uključio u određene aktivnosti.

Gluhi ili nagluhi učenik ima pravo u svakom trenutku pitati za objašnjenje određene riječi koju ne razumije, te je potrebno naglašavati nastavniku koliko je važno da bude strpljiv kako bi učenik bez teškoća i prepreka mogao pratiti nastavni sadržaj.

Također je potrebno naglasiti da je prevoditeljima potrebno vrijeme za obradu informacija koje čuju, pa se može dogoditi da će ponekad zaostajati za govornikom ili znakovateljem. Na to treba posebno obratiti pozornost prilikom predavanja, objašnjavanja određenog gradiva te primjerice razrednih rasprava. Gluhom ili nagluhom učeniku također treba dati vremena da i on osmisli svoj odgovor te se izjasni o istome. (Ivasović, 2014)

U konzultacijama s nastavnikom može se dogovoriti da se što manje koriste aktivnosti i igre koje uključuju zvuk, već da se koriste one koje primjerice zahtijevaju vizualnu pažnju učenika (npr. pantomima).

Na kraju, kao rezultat kvalitetno primljenih informacija o onome na što bi trebalo pripaziti te što bi trebalo prilagoditi kada je u razredu gluhi ili nagluhi učenik, idući primjer pokazuje kako je učiteljica prilagodila ispit iz engleskog jezika, kako bi učenik potpuno ravnopravno mogao sudjelovati u istome:

»Dječaku Filipu, kao i njegovim vršnjacima u 3. razredu osnovne škole pismenom se ispitu iz engleskog jezika pridružuje novi dio ispita, usmeni. Učiteljica je taj dio odmah prilagodila potrebama dječaka koji je gluhi, te mu je pripremila poseban papir koji dje-

čak može čitati, dok njegovi vršnjaci slušaju tekst. Ovime je učiteljica htjela postići da i on sudjeluje u ovom dijelu ispita poput svojih vršnjaka, iako bi on mogao biti oslobođen polaganja tog dijela ispita.«

4.6. Suradnja s ostalim članovima tima

Ova se vrsta suradnje odvija tijekom cijele školske godine, a prevoditelj u nastavi trebao bi biti a priori član edukacijskog tima bez obzira iz kojeg se izvora osiguravaju financijska sredstva za njega, odnosno neovisno o tome gdje je prevoditelj zaposlen.

Mišljenje i stav prevoditelja u nastavi o učeniku kojem on prenosi informacije potrebno je svakako uzimati u obzir, budući da i on sudjeluje u edukacijskom procesu učenika, te ga se u tom slučaju smatra članom edukacijskog tima.

Isto je tako važno razjasniti ostalim članovima tima, kao i samom nastavniku, ulogu prevoditelja u nastavi (isto se može iznijeti primjerice prilikom sastanaka i edukacija nastavnog osoblja). Upravo ta uloga može pomoći ostalim članovima tima da prihvate prevoditelja kao dio edukacijskog tima te se tako promovira potpuna integracija prevoditelja u školsku zajednicu.

4.7. Suradnja s roditeljima

Suradnja prevoditelja i roditelja je uistinu poželjna ako se želi uspostaviti dobar i pozitivan odnos kao i potaknuti roditelje da bolje razumiju potrebe svog gluhog ili nagluhog učenika.

Nakon svakog školskog dana, poželjno je roditeljima reći što učenik ima za domaću zadaću te prenijeti sve važne informacije koje su se dogodile istog tog dana (problemi, nove situacije, promjene u ponašanju učenika, pohvale...).

Važno ih je obavijestiti o svim uspjesima i postignućima učenika, no i o svim neuspjesima ili teškoćama s kojima se učenik susreće, primjerice teškoćama u savladavanju određenog nastavnog sadržaja do kojih može doći zbog manje količine informacija kojima učenik raspolaže odnosno smanjenog opsega vokabulara koji učenik posjeduje kao rezultat gubitka sluha ili sluha i vida. Sve će to pomoći roditeljima da se mogu bolje orijentirati, odnosno da mogu bolje pratiti što je njihovo dijete učilo i na koji su

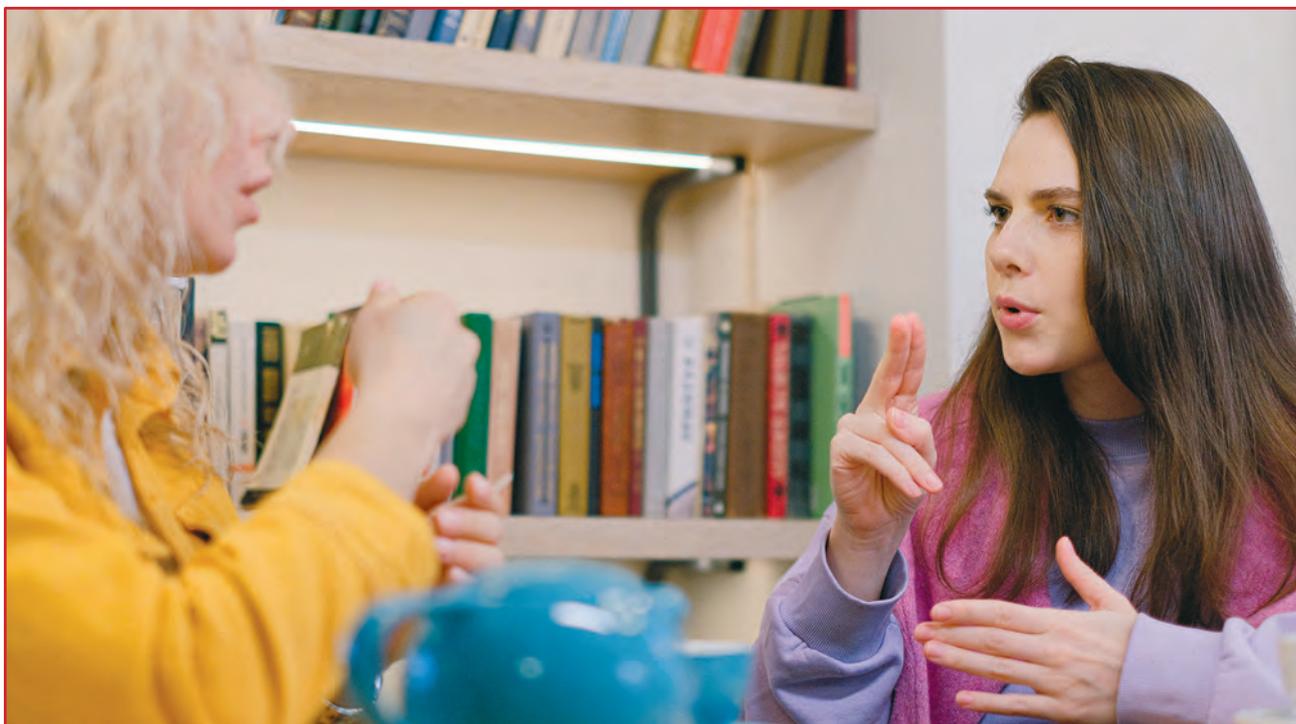
način učenici u školi rješavali određeni zadatak. Na taj način mogu lakše nastaviti raditi sa svojim djetetom kod kuće.

Također, ako prevoditelj primijeti promjene u ponašanju učenika, zadirkivanje drugih vršnjaka i slično, o tome može obavijestiti roditelje, no ako postoji problem koji se odnosi na komunikaciju (npr. problem koji se pojavljuje prilikom prevođenja), u tom se slučaju obraća svom poslodavcu, te do rješenja pokušavaju doći zajedničkim snagama.

Roditeljima je u pravilu najvažnije prenijeti informacije koje su isključivo vezane uz prevođenje (primjerice nerazumijevanje prevoditelja) te eventualno informacije o teškoćama shvaćanja određenog sadržaja upravo zbog manjka informacija koje ima gluhi ili nagluhi učenik. Prevoditelj može prenijeti stvari koje su važne za daljnje obrazovanje, no ne smije prenositi privatne informacije i informacije iz života učenika poput »Vaše dijete je počelo pušiti!«

Sve ove aktivnosti prevoditelja u nastavi promiču krajnji cilj odgoja i obrazovanja uključujući pritom povećanu razinu znanja, vještina, samostalnosti, neovisnosti, aktivne participacije te subjektivnih i objektivnih indikatora kvalitete življenja gluhih i nagluhih učenika.

Uz kvalitetnog prevoditelja, gluhom i nagluhom učeniku osiguravaju se jednaki uvjeti i sva potrebna podrška kako bi mogli ravnopravno sudjelovati u nastavi. Na taj način gluhi i nagluhi učenici pohađaju inkluzivnu školu – školu za sve!

MOŽEŠ LI POSTUPATI ETIČNO?

»Biti, ili ne biti, pitanje je sad.«

(William Shakespeare, Hamlet)

Prevoditelji trebaju biti svjesni koliko gluhim i nagluhim učenicima znači samostalnost u komunikaciji. Cilj je da prevoditelji u nastavi pomognu učeniku da dosegne relativnu razinu samostalnosti kako bi ostvario svoje pune potencijale.

Prevoditelji prikupljaju, razvijaju i primjenjuju specifična znanja, vještine i sposobnosti kako bi učeniku omogućili da što kvalitetnije ostvari svoje potencijale. Kao što je slučaj i kod drugih profesija, vladanje specifičnim znanjima u djelokrugu osjetljivog područja rada prevoditelja u nastavi obvezuje da zaštiti i očuva dostojanstvo i prava učenika kojem prevodi u školi. Upravo je zbog toga nužno artikulirati vrijednosti i pravila ponašanja profesije što se uređuje etičkim kodeksom. (Cynthia, 2005)

Naravno, prevoditelji se u nastavi trebaju pridržavati svog Etičkog kodeksa, a svakako je poželjno da se roditelje, kao i nastavno osoblje u školi u kojoj se prevodi, upozna s Etičkim kodeksom kako ne bi došlo do nesporazuma i kako se od prevoditelja ne bi očekivalo nešto što ne spada u njegovu domenu. (Ivasović, 2014: 172-173)

Etički kodeks predstavlja određene standarde ili smjernice ponašanja, odnosno načela kojima se definira što je prihvatljivo, a što nije. U ovom tekstu će se etika definirati kao ponašajni standard – skup pravila koja određuju što se u prevoditeljskoj djelatnosti ocjenjuje prikladnim, odnosno neprikladnim, što ispravnim, a što neispravnim. (Humphrey i Alcorn, 2001)

Prevoditelji u nastavi dužni su poštovati *etički kodeks* koji uključuje ove točke:

1. Obrazovni prevoditelj sve informacije vezane uz školu/vrtić mora držati povjerljivima. Kao član edukacijskog tima, on mora djelovati na način primjeren timu, razmjenjujući na stručan i razborit način informacije koje se odnose izravno na rad drugih stručnjaka u njihovim kontaktima s gluhim i nagluhim učenicima.
2. Obrazovni prevoditelj treba nastojati izjednačiti ishodišni i ciljni jezik korištenjem jezika koji je kompatibilan s razinom učenikova razvoja.
3. Obrazovni prevoditelj ne smije savjetovati učenike ili druge stručnjake na način nekonzistentan s njegovom ulogom prevoditelja.

4. Obrazovni prevoditelj treba imati profesionalan izgled i nastup primjeren obrazovnoj okolini u kojoj radi. Obrazovni prevoditelj treba se profesionalno razvijati kroz cjeloživotno obrazovanje, uključujući i obrazovanje relevantno za uloge za koje je angažiran. (Seal, 1997)

Savez **Dodir** je 2007. godine pripremio *Etički kodeks profesije prevoditelj znakovnog jezika* koji može poslužiti prevoditeljima u nastavi, koji je priložen ovom *Vodiču* kao njegov sastavni dio.

U nastavku će se istaknuti pojedine odrednice koje su posebno važne te kojih se prevoditelji u nastavi moraju osobito pridržavati.

Prije nego što prevoditelj u nastavi uopće započne prevoditi, treba nastojati da o učeniku ili situaciji prikupi sve informacije relevantne za uspješno prevođenje. Također, treba poštovati pravo učenika na samostalno odlučivanje o odgovarajućim načinima komunikacije.

Prevoditelj u nastavi je također dužan procijeniti potrebe gluhog ili nagluhog učenika te samu situaciju u kojoj se prevođenje odvija, te sukladno tome biti spreman na prilagođavanje u trenucima kada to bude potrebno.

Prevoditelj u nastavi ne smije kasniti na mjesto prevođenja, odnosno u školu koju gluhi ili nagluhi učenik pohađa, jer bi u tom slučaju učenik na nastavi ostao bez svog prevoditelja te propustio određeni dio informacija (naravno, uvijek postoje neke situacije na koje se ne može utjecati). Tijekom prevođenja, prevoditelj mora prenositi sve informacije te ne smije mijenjati niti prešućivati, kao ni izostaviti određenu informaciju ili dio informacije. Ukoliko ne uspije prevesti sav nastavni sadržaj, dužan je o tome obavijestiti nastavnika koji predaje i objašnjava nastavno gradivo (Služba podrške Dodir, *Etički kodeks profesije prevoditelj znakovnog jezika*, 2007)

Najvažnija je od svega povjerljivost informacija o učeniku. S roditeljima i nastavnim osobljem prevoditelj može podijeliti informacije o razumijevanju nastavnog sadržaja, usvajanju novih riječi, praćenju nastave itd. S druge strane, informacije o društvu s kojim se gluhi ili nagluhi učenik druži, njihovim svađama ili prepirkama prevoditelj nije dužan prenositi roditeljima, kao ni nastavnom osoblju.

Upravo povjerenje i diskrecija vrlo često zadaju najviše problema. Prevoditelju je strogo zabranjeno bilo s kojom drugom osobom diskutirati o onome što je čuo za vrijeme prevođenja, bio to vršnjak iz razreda, nastavnik ili netko izvan školskog sustava. Služba

za Gluhe i Nagluhe u državi Indiani (Indiana Deaf and Hard of Hearing Services) drži da prevoditelj u nastavi može s edukacijskim timom dijeliti samo i isključivo one informacije koje se odnose na sam posao. (Indiana Deaf and Hard of Hearing Services, 2002)

Prevoditelji u nastavi nisu dužni podučavati znakovnom jeziku nastavno osoblje, kao ni ostale učenike koji se nalaze u razredu s gluhim ili nagluhim učenikom. Međutim, ako ih poduče osnovama znakovnog jezika, komunikacija će zasigurno biti lakša, a samim time i izoliranost učenika sve manja. (Ivasović, 2014: 173)

Isto tako, prevoditelj je često jedina osoba u učionici koja može bez ikakvih poteškoća komunicirati s gluhim ili nagluhim učenikom. Upravo zbog toga, prevoditelj se često osjeća odgovornim za učenikovo učenje, što ustvari ne bi trebao. Nastavnik obično očekuje od prevoditelja da vodi bilješke, nadgleda ponašanje gluhog ili nagluhog učenika, kontaktira roditelje te da u određenoj mjeri preuzme odgovornost za učenikov napredak ili za učenikovo nazadovanje. To, međutim, nije posao prevoditelja u nastavi, te je važno na početku jasno svim izravnim i neizravnim sudionicima objasniti da navedeno ne spada u zadatke, odnosno obaveze prevoditelja. (Napier, McKee, Goswell, 2006)

Budući da prevoditelj u nastavi prevodi u školi, jako je važno da nosi odjeću koja je primjerena te da se profesionalno ponaša, kao što to radi i ostatak nastavnog osoblja.

Boja odjeće koju prevoditelj nosi tijekom prevođenja treba biti kontrastna boji kože, ne smije biti šarena (preporučuje se da to bude crna boja ili neka izrazito tamna). Prevoditelj treba izbjegavati krupan nakit oko vrata ili narukvice jer to može predstavljati vizualnu distrakciju tijekom prevođenja, kao i lak na noktima jarkih boja. (Ivasović, 2014: 173) Treba izbjegavati i nakit, narukvice primjerice, koji prilikom znakovanja proizvodi zveckanje ili lupkanje koje može dekoncentrirati ostatak razreda i smetati mu.

Prilikom pisanja pismenog ispita učeniku se ne smije izostaviti nijedna informacija koja dolazi od nastavnika. Vrlo se često dogode situacije u kojima nastavnik tijekom ispita daje uputu ili informaciju za određeni zadatak, a učenik to ne primijeti te nastavlja pisati svoj ispit. U tom je trenutku važno da prevoditelj »preuzme« pažnju učenika te mu da do znanja da mu upravo prevodi važne informacije vezane uz ispit koji u tom trenutku piše. Stoga je vrlo bitno da prevoditelj ne dopusti da učenik bude zakinut za neku važnu informaciju, posebice u situacijama poput ove. Prilikom usmene provjere znanja nastavniku ne odgovara prevoditelj, već učenik. Kod učenika koji u školi komuniciraju na znakovnom jeziku, prevoditelj isključivo izgovara sve ono što učenik znakuje.

Tijekom nastavnog sata te tijekom obrade nastavnog sadržaja, prevoditelj ne smije izražavati vlastito mišljenje o određenoj temi te isto tako ne smije izostaviti sve one informacije s kojima se eventualno ne slaže. (Ivasović, 2014: 174-177).

Gluhi ili nagluhi učenik putem izraza lica i gesta svojih vršnjaka može dobiti puno informacija, no potrebno je prenijeti i sve ono što oni u određenom trenutku govore kako bi učenik dobio potpuni uvid u ono što se događa u razredu. »Prevoditelj prevodi i kako je nešto rečeno ili znakovano (npr. zadovoljstvo, razočarenje, nestrpljivost).« (Ivasović, 2014)

Prema *Etičkom kodeksu* prevoditelji su dužni unaprjeđivati svoje znanje i vještine različitim vrstama usavršavanja te se informirati o aktualnim novostima i načinu obavljanja posla u području prevođenja u nastavi. (Napier, McKee i Goswell, 2006)

Uz poštivanje *Etičkog kodeksa*, uz navedene sposobnosti i kompetencije koje prevoditelj u nastavi treba imati te uz ulogu i aktivnosti koje treba obavljati, najvažnija je motiviranost te volja i želja pojedinca koji želi biti prevoditelj u nastavi. Uz dovoljno snažnu motivaciju za rad, različite sposobnosti i kompetencije se mogu steći u povoljnoj okolini učenja. Kako i sama Helen Keller (gluhoslijepa književnica i aktivistica) kaže: "Možemo postići sve što hoćemo, ako smo dovoljni uporni u tome".

HRVATSKI SAVEZ
GLUHOSLIJEPIH OSOBA
DODIR

e!k

etički kodeks
profesije prevoditelj znakovnog jezika

SADRŽAJ:

Uvod	68
Odnos prema korisniku	69
Odnos prema organizaciji, agenciji ili ustanovi za koju rade	71
Odnos prema profesiji prevoditelj hrvatskoga znakovnog jezika	72
Odnos prema suradnicima - prevoditeljima	74
Odnos prema društvenoj zajednici	75

Uvod

Prevoditelji trebaju biti svjesni od kolikog je značenja samostalnost u komunikaciji i kretanju za svaku gluhoslijepu osobu. Stoga se i posvećuju tom poslu, u namjeri da pomognu svakome tko želi doseći relativnu razinu samostalnosti kako bi mogao ostvariti svoje cjelokupne potencijale.

Prevoditelji prikupljaju, razvijaju i primjenjuju specifična znanja, vještine i sposobnosti da bi što kvalitetnije omogućili gluhoslijepoj osobi da ostvari svoje potencijale i da postigne svoju vlastitu vrhunsku uspješnost (samoostvarenje). Kao i kod drugih profesija, vladanje specifičnim znanjem obvezuje svakog prevoditelja da zaštiti prava gluhoslijepoj osobi.

ETIKA - (grč. Ethos običaj, ethike) fil. dio filozofije koji proučava i procjenjuje moralne vrijednosti (što je dobro ili što je loše, što treba biti ili što ne treba biti), podrijetlo i načela moralnosti (još se zove moralna filozofija, praktična filozofija, znanost o moralu); kršćanska etika znanost o moralu utemeljena kršćanskim dogmama; senzualna etika shvaćanje po kojem je "dobro" ono što se osjetilnom zamjećivanju pokaže kao takvo; radost trenutka.

Kako bi javnost bila sigurna da su prevoditelji svjesni svojih obaveza, potrebno je uspostaviti etički kodeks prema kojem se svi prevoditelji nužno moraju vladati. U tom smislu, prevoditelji bi trebali iskazivati odgovarajući:

- A) Odnos prema korisniku
- B) Odnos prema organizaciji, agenciji ili ustanovi za koju rade
- C) Odnos prema profesiji prevoditelj hrvatskoga znakovnog jezika
- D) Odnos prema suradnicima - prevoditeljima
- E) Odnos prema društvenoj zajednici

Odnos prema korisniku

- (1) Prevoditelj bi trebao znati vrednovati značenje i dignitet svake gluhe i gluhoslijepe osobe.
- (2) Prevoditelj se mora cijelo vrijeme truditi da poštuje najviše standarde profesije koje objektivno može pružiti.
- (3) Prevoditelj bi trebao poduzeti sve realne mjere opreza radi sigurnosti korisnika kojem prevodi o i radi zaštite od stanja i uvjeta koji bi mogli štetiti optimalnoj interakciji.
- (4) Prevoditelj mora poštivati povjerljivost svih informacija o korisniku do kojih je došao. Takve informacije ne smije dalje proslijediti bez dopuštenja korisnika, osim u slučaju da to zahtijeva zakon ili ako bi se prešućivanjem takovih informacija ugrozila sigurnost stranke ili javnosti.
- (5) Prije nego započne s prevođenjem, prevoditelj treba nastojati da o svojem korisniku ili situaciji u kojoj će prevoditi, prikupiti provjerene informacije, relevantne za uspješno prevođenje.
- (6) Prevoditelj treba poštivati pravo korisnika na samostalno odlučivanje o odgovarajućim načinima komunikacije.
- (7) Prevoditelj treba korisniku, koji nema iskustva, omogućiti uvid o različitim načinima komunikacije te zajedno sa korisnikom ustvrditi koje od njih mu najbolje odgovaraju s obzirom na njegove potrebe i situaciju prevođenja.
- (8) Prevoditelj može potražiti podršku koordinatora ili nekog od člana obitelji korisnika kojem prevodi vezano uz načine komunikacije, ne

povrijeđivši pritom načelo povjerljivosti uspostavljeno sa korisnikom. Istovremeno ne smije mijenjati ništa u načinu prevođenja na nagovor članova korisnikove obitelji.

(9) Prevoditelj treba redovito pisati izvještaje, prema uputama koordinatora.

(10) Prevoditelj mora svakom korisniku, u okviru njihovih realnih mogućnosti, pružiti maksimum.

(11) Prevoditelj ne smije nagovarati, trgovati, distribuirati ili opskrbljivati korisnika.

(12) Prevoditelj ne smije svoju osobnu udobnost i interese stavljati iznad interesa korisnika.

(13) Prevoditelj treba nositi primjerenu tamnu, jednoboju odjeću za vrijeme obavljanja svoje profesije.

(14) Prevoditelj ne smije kasniti na dogovoreno mjesto prevođenja.

(15) Prevoditelj prenosi informacije kao objektivne činjenice prema kojima korisnik sam stvara zaključke.

(16) Za vrijeme pružanja usluge prevoditelj treba osigurati optimalne uvjete za pružanje što kvalitetnije usluge ako korisnik to sam ne napomene.

(17) Prevoditelj ne smije iznositi svoje mišljenje, stav ili savjet osim ako korisnik to ne zatraži.

Odnos prema organizaciji, agenciji ili ustanovi za koju rade

- (1) Prevoditelj treba poštivati agenciju, organizaciju ili ustanovu u kojoj radi te u slučaju bilo kakvog nesporazuma treba nastojati spornu stvar riješiti unutar ustanove. Kad želi promijeniti radno mjesto, treba na vrijeme najaviti svoju odluku te agenciji, organizaciji ili ustanovi dati dovoljno vremena da pronađe zamjenu i tek tada otići.
- (2) Prevoditelj treba biti lojalan agenciji, organizaciji ili ustanovi za koju radi.
- (3) Prevoditelj koji je potpisao ugovor ne smije prihvatiti dodatni rad na osnovi privatnog dogovora sa korisnikom ili trećim osobama. Osim, iznimno u slučajevima kada je obavijestio nadležne i za to dobio odobrenje dotične agencije, organizacije ili ustanove za koju radi.
- (4) Prevoditelj treba štiti interese i dostojanstvo poslodavca, te na dostojan način čuvati poslovnu tajnu.
- (5) Prevoditelj je dužan izvršavati obaveze konkretno dosljedno i na vrijeme.

Odnos prema profesiji prevoditelj hrvatskoga znakovnog jezika

(1) Prevoditelj treba, najbolje što može, prihvatiti odgovornost koju mu donosi karijera da se usavršava i pridonosi cjelokupnom specijaliziranom znanju, konceptima i vještinama koje karakteriziraju prevođenje i čine je profesijom.

(2) Prevoditelj se treba znati služiti pisanim materijalima, stručnim i znanstvenim, istraživanjima drugih, te istovremeno poštivati integritet tuđeg rada.

(3) Prilikom istraživanja, prevoditelj ne smije raditi na štetu osobe kojoj prevodi, a rezultate istraživanja treba tako prikazati da ne budu na štetu korisnika.

(4) Prevoditelj treba neprestano nastojati unapređivati svoj rad i djelovati poticajno na osobe koje pokazuju zanimanje za bavljenje tom strukom.

(5) Prevoditelj bi morao u javnosti uvijek podržavati svoju matičnu kuću.

(6) Prevoditelj ne smije primati darove u znak posebne zahvalnosti, ako su veći od plaće ili honorara koji prima za svoj profesionalan rad.

(7) Prevoditelj se ne smije angažirati u bilo kojim komercijalnim aktivnostima koje znače prikratu u odnosu na njegove profesionalne zadatke.

(8) Prevoditelj koji se angažira na razvoju i promociji naprava, pomagala, knjiga ili drugih proizvoda u svezi s prevođenjem, treba to činiti profesionalno i samo u okviru činjenica koje navedeno karakteriziraju.

(9) Prevoditelj ne smije prešućivati nekompetetnost, ilegalno ili neetično ponašanje ma o kome bila riječ.

(10) Prevoditelj se mora zalagati za korektan odnos prema svakom kolegi iz struke i stati u njegovu obranu ako je nepravедno optužen ili se s njime neprimjereno postupa.

(11) Svaki član profesije ima osobnu i strukovnu odgovornost za podržavanje ovog etičkog kodeksa.

Odnos prema suradnicima — prevoditeljima

- (1) Prevoditelj treba u cjelosti i otvoreno komunicirati sa svojim kolegama razmjenjujući s njima znanja, vještine i ideje.
- (2) Prevoditelj treba nastojati sudjelovati u timskim naporima koji promiču i razvijaju profesiju prevoditelja, te iznalaženju najboljih načina koji će pomoći korisniku da postigne maksimalnu uključenost u zajednicu.
- (3) Prevoditelj ne smije sa korisnikom dogovarati termin prevođenja. U slučaju da korisnik zatraži takvu uslugu prevoditelj ga je dužan uputiti na koordinatora.
- (4) Prevoditelj može prenositi svoja iskustva drugom prevoditelju sa edukativnih seminara, prekse te mentorstva.
- (5) U odnosu prevoditelj - korisnik potrebna je timska suradnja u obliku povjerljivosti informacija u odnosu na korisnika.
- (6) U slučaju prijateljskog odnosa između prevoditelja i korisnika potrebna je čista, profesionalna suradnja za vrijeme pružanja usluge.

Odnos prema društvenoj zajednici

- (1) Prevoditelj ne smije uskratiti korisniku uslugu zbog svoje dobi, spola, rase, vjerske ili nacionalne pripadnosti.
- (2) Prevoditelj ne smije isključiti svojega korisnika zbog težine svojih oštećenja.
- (3) Prevoditelj treba užoj i široj okolini objašnjavati ulogu, značenje i važnost koji proizlaze iz prevođenja, tako da naznačuje načine na koje se okolina može uključiti.
- (4) Prevoditelj se ne smije uključivati u nikakve aktivnosti koje bi imale za posljedicu bilo kakvo iskorištavanje korisnika. Isto tako treba izbjegavati pretjerivanja i senzacionalizam.

LITERATURA

- Aitken, S., Buultjens, M., Clark, C. T., Eyre, J., Pease, L. 2000. **Teaching children who are Deafblind**. London: David Fulton Publishers.
- ASLIA. 2011. **Guidelines for the Employment of Sign Language Interpreters in Educational Settings**.
Dostupno na: <https://aslia.com.au/wp-content/uploads/ASLIA-Educational-Interpreting-Guidelines.pdf> Pristupljeno: 11. srpnja 2021.
- Babbidge, Homer, D. and others. 1965. **Education of the deaf. A report to the secretary of health, education, and welfare by his advisory committee on the educatory of the deaf**.
Department of Health Education and Welfare, Washington, D.C.
- Centre for Studies on Inclusive Education. 1994. **The UNESCO Salamanca Statement**. Dostupno na: <http://www.csie.org.uk/inclusion/unesco-salamanca.shtml>
Pristupljeno: 15. listopada 2021.
- Chafin Seal, B. 1997. **Znakovni jezik: najbolje prakse prevođenja u odgoju i obrazovanju**. Zagreb: Hrvatsko društvo tumača i prevoditelja znakovnog jezika gluhih.
- Cynthia, B. Roy. 2005. **Advances in Teaching Sign Language Interpreters**. Washington D.C.: Galladeut University Press.
- Indiana Deaf and Hard of Hearing Services. 2002. **Indiana Educational Interpreter Guidelines**.
- List Dodir**, Glasilo Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir. 2019. **25 godina u službi gluhoslijepih osoba**.
- List Dodir**, Glasilo Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir. 2016. **Prevoditelj u nastavi**.
- EIPA Diagnostic Center. **Classroom interpreters – Professional Conduct Guidelines**. Dostupno na: <https://www.classroominterpreting.org/Interpreters/proguidelines/schoolteam.asp> Pristupljeno: 2. listopada 2021.
- European Commission. **2012 Education and Disability/Special Needs Policies and Practices in Education, Training and Employment for Students with Disabilities and Special Educational Needs in the EU**.
Dostupno na: <http://www.nesetweb.eu/sites/default/files/NESSE-disability-special-needs-report-2012.pdf> Pristupljeno: 5. listopada 2021.
- European Union of the Deaf. **Education**. Dostupno na: <https://www.eud.eu/about-us/eud-position-paper/education-position-paper/>
Pristupljeno: 19. listopada 2021.
- European Union of the Deaf. **UN CRPD Committee's General Comment No 4 on**

- the right to inclusive education.** Dostupno na: <https://www.eud.eu/about-us/eud-position-paper/all-inclusive-education/>
Pristupljeno: 21. kolovoza 2021.
- Gullacksen, A., Goransson, L., Henningsen Ronblom, G., Koppen, A., Rud Jorgensen, A. 2011. **Life Adjustment and Combined Visual and Hearing Disability/ Deafblindness – an Internal Process over Time.** Nordic Centre for Welfare and Social Issues.
- Herriot Watt University. EUMASLI - European Master in Sign Language Interpreting. Dostupno na: <https://www.eumasli.eu/> Pristupljeno: 3. ožujka 2021.
- Herriot Watt University. MA (Hons) British Sign Language (Interpreting, Translating and Applied Language Studies). Dostupno na: <https://www.hw.ac.uk/uk/study/undergraduate/british-sign-language-interpreting-translating-and-applied-language.html> Pristupljeno: 21. siječnja 2021.
- Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir. 2007. **Etički kodeks profesije prevoditelj znakovnoga jezika.**
- Humphrey, J.A, Alcorn, B.J. 2001. **So You Want To Be An Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting.** Amarillo, TX: H & H Publishers.
- Hurwitz, T. Alan. 1995. **Current Issues: Interpreters in the Educational Setting.** National Technical Inst. for the Deaf, Rochester, NY.
- Ivasović, V. 2014. **I ja želim znati! Gluhi i nagluhi učenik u redovnoj školi.** Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Lane, H. 1992. **The Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community.**
- Lash, J. P. 1984. Helen and Teacher: **The Story of Helen Keller and Anne Sullivan Macy.**
- Mahshie, S.N. 2007. **Bilingual Education of deaf children.** Washington, D.C.
- Maloy, T. V. 2003. **Sign Language Use for Deaf, Hard of Hearing, and Hearing Babies: The Evidence Supports It.** American Society for Deaf Children.
- Marschark, M., Spencer, P.E. 2003. **Oxford Handbook of Deaf Studies, Language and Education.** New York: Oxford University Press.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. **Pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima.** Narodne novine, NN 102/2018-1992. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_11_102_1992.html Pristupljeno: 30. rujna 2021.
- Napier, McKee, Goswell. 2006. **Prevođenje sa znakovnog jezika i na znakovni jezik.** Asocijacija tumača srpskog znakovnog jezika.
- National Deaf Center on Postsecondary Outcomes. 2019. **Sign Language Interpreters: An Introduction.** Dostupno na: https://www.nationaldeafcenter.org/sites/default/files/Sign%20Language%20Interpreters_%20An%20Introduction.pdf
Pristupljeno: 1. listopada 2021.

- National Deaf Children's society. 2005. **Deaf Friendly Teaching**. London: NDCS.
- Northcentral Technical College. Sign Language Interpreting in Education.
Dostupno na: <https://www.ntc.edu/academics-training/programs/all/associate-degree/sign-language-interpreting-education> Pristupljeno: 04. svibnja 2021.
- Oliva, G. 2012. **Sign Language Interpreters in Mainstream Classrooms: Heartbroken and Gagged**. Dostupno na: <https://streetleverage.com/2012/02/sign-language-interpreters-in-mainstream-classrooms-heartbroken-and-gagged/>
Pristupljeno: 11. studeni 2020.
- Omugur, J. M. 2007. **Sign Language Interpretation Services for Children with Hearing Impairment in Inclusive Secondary High Schools**. Department of Special Needs Education, Faculty of Education, University of Oslo, Norway.
- Pigliacampo, R. 1998. **Lažna integracija gluhih u Italiji**. Zagreb: Hrvatski savez gluhih i nagluhih.
- Ramsey, C. 1997. **Deaf Children in public schools: placement, context and consequences**. Washington D.C.: Galladeut University Press.
- Remark. 2021. **How to become a Registered Sign Language Interpreter (RSLI)**. Dostupno na: <https://remark.uk.com/howtobecomeabslinterpreter>.
Pristupljeno: 23. lipnja 2021.
- Schick, B. 2001. **Interpreting for children: How it's different**. Odyssey: Directions in Deaf Education.
- Stuckless, E.R., Avery, J.C., Hurwitz, T.A. 1989. **Educational interpreting for Deaf Students: Report of the National Task Force on Educational Interpreting**. Rochester. New York: National Technical Institute for the Deaf.
- Swift, O. 2011. "The **Teacher-Interpreter Paradox**": Exploring the Roles of **Post-Secondary Educational South African Sign Language Interpreters**". Dostupno na: <http://wasli.org/wp-content/uploads/2016/12/WASLI-2011-CP.pdf>
Pristupljeno: 30. rujna 2021.
- Tarczay, S. 2014. **Meeting Challenges – Deafblind Interpreting From a User's Perspective**. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Tarczay, S., Salaj, I. 2010. **Prevoditelj u nastavi – temelj učinkovite komunikacije u obrazovanju gluhih, nagluhih i gluhoslijepih učenika**. Knjiga sažetaka 4. kongresa hrvatskih logopeda s međunarodnim sudjelovanjem "Logopedija i izazovi novog vremena". Zagreb.
- Terrugi, L. A. 2006. **Jedna škola, dva jezika. Iskustvo dvojezičnosti u vrtiću i osnovnoj školi u Cossatu**. Zagreb: Hrvatsko društvo tumača i prevoditelja znakovnog jezika gluhih.
- Thoutenhooft, E. 2005. **The sign language interpreter in inclusive education: Power of authority and limits of objectivism**.

Trinity College Dublin. 2021. **Deaf Studies.**

Dostupno na: <https://www.tcd.ie/courses/undergraduate/az/course.php?id=DUBLS-DEAS-2F09> Pristupljeno: 21. prosinca 2021.

University of Colorado – **Boulder. Classroom Interpreting, Administrators - Qualifications of Educational Interpreters.**

Dostupno na: <https://www.classroominterpreting.org/Admin/qualifications.asp>
Pristupljeno: 17. veljače 2021.

Winston, E. 2004. **Educational Interpreting: How it can succeed.**

Galladeut University Press, Washington, D.C.

World Federation of the Deaf. **Human Rights of the Deaf.**

Dostupno na: <https://wfdeaf.org/our-work/human-rights-of-the-deaf/>
Pristupljeno: 13. svibnja 2021.

Witter-Merithew, A., Dirst, R. 1982. **Preparation and Use of Educational Interpreters.**

INDEKS RIJEČI I KRATICA

U nastavku je navedena terminologija te određene kratice koje će se koristiti u ovom Vodiču.

- AA** – *Associate in Arts*, u SAD-u akademski stupanj u humanističkim znanostima i umjetnosti niži od prvostupnika, stječe se nakon završenog dvogodišnjeg sveučilišnog školovanja
- AAS** – *Associate in Applied Science*, u SAD-u tehnički ili strukovni akademski stupanj niži od prvostupnika, stječe se nakon završenog dvogodišnjeg sveučilišnog školovanja
- ASL** – *American Sign Language*, prirodni znakovni jezik prevladava u zajednicama gluhih u Sjedinjenim Državama i većini anglofonne Kanade
- BA** – *Bachelor of Arts*, prvostupnik humanističkih znanosti i umjetnosti
- BS** – *Bachelor of Science*, prvostupnik prirodnih znanosti
- BSL** – *British Sign Language*, znakovni jezik koji se koristi u Ujedinjenom Kraljevstvu kao prvi ili preferirani jezik britanske zajednice gluhih
- CPHZJ** – *Centar za prevođenje hrvatskog znakovnog jezika*
- Daktilografija** – vještina brzog pisanja na pisaćem stroju, a danas sve više na stolnom računalu ili laptopu
- efsl** – *European Forum of Sign Language Interpreters*, europska organizacija prevoditelja znakovnog jezika čiji su članovi nacionalne i regionalne udruge prevoditelja znakovnog jezika, kao i pojedinačni i pridruženi članovi
- EIPA** – *Educational Interpreter Performance Assessment*, alat kojim se ocjenjuje sposobnosti prevoditelja znakovnog jezika u obrazovanju od osnovne do srednje škole koristeći stimulativne materijale na video vrpici i uključujući sveobuhvatan sustav ocjenjivanja
- Gluhi učenik** – krovni pojam koji obuhvaća učenike s oštećenjem sluha, g/Gluhe te nagluhe učenike
- HZJ** – *Hrvatski znakovni jezik*
- HZJZ** – *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*
- IDEA** – *Individuals with Disabilities Education Act*, zakon u SAD-u koji učenicima s invaliditetom osigurava besplatno odgovarajuće javno obrazovanje prilagođeno njihovim individualnim potrebama
- Inkluzivno obrazovanje** – postupak obrazovanja koji podrazumijeva sudjelovanje za sve učenike, uključivo i one s teškoćama; inkluzivne škole prihvaćaju različitost učenika te se koriste različitim tehnikama koje svakom učeniku omogućuju potpunu uključenost u nastavu, primjerice angažiranjem prevoditelja u nastavi koji gluhom ili nagluhom učeniku osigurava potpuno sudjelovanje u nastavi

- Integracija** – postupak u kojem su učenici s teškoćama uključeni u redovno obrazovanje, s naglaskom na uklapanju u redovno obrazovanje, primjerice uključivanje gluhog ili nagluhog učenika u redovno obrazovanje, ali ne nužno s prevoditeljem
- IPA** – *International Phonetic Alphabet*, skup slova temeljenih na latinici kojim se govornih glasova standardizirano prikazuju u pisanom obliku; u nas se njome redovito bilježi izgovor engleskih riječi u rječnicima
- LEA** – *Local Education Agency*, javni odbor za obrazovanje ili drugo javno tijelo unutar neke savezne države SAD-a koje održava administrativnu kontrolu nad javnim osnovnim i srednjim školama u gradu, okrugu, općini, školskom okrugu ili drugom političkom dijelu države
- Matična organizacija** — krovni pojam koji uključuje udruge gluhih i nagluhih, udruge gluhoslijepih osoba, udruge prevoditelja te druge udruge koje pružaju usluge prevođenja
- Nastavnik** – krovni pojam koji uključuje učitelja, nastavnika, profesora u višim razredima osnovne škole, profesora u srednjoj školi kao i profesora na fakultetu
- Prevoditelj u nastavi** – jedinstveni pojam kojim su obuhvaćeni pojmovi stručni komunikacijski posrednik, tumač, prevoditelj u nastavi, obrazovni prevoditelj i sl.
- RID** — Registry of Interpreters for the Deaf, neprofitna organizacija koja održava standarde, etiku i profesionalizam prevoditelja američkog znakovnog jezika
- Savez Dodir** – Hrvatski savez gluhoslijepih osoba Dodir
- SKP** – Stručni komunikacijski posrednik
- Sporazum iz Salamance (Salamanca Statement)** – zajednički dokument sa Svjetske konferenciju o potrebama obrazovanja koja se održala u Salamanci, u Španjolskoj, iz lipnju 1994. godine na kojoj je sudjelovalo predstavnici Vlade 92 države te 25 međunarodnih organizacija, u kojem se poziva na inkluziju i na obrazovanje sve djece s teškoćama u razvoju
- UNCRPD** – Konvencija o pravima osoba s invaliditetom UN-a
- WASLI** – *World Association of Sign Language Interpreters*, međunarodna organizacija čiji je cilj promicanje profesije prevoditelja znakovnog jezika
- ZEROJ** – *Zajednički europski referentni okvir za jezike*, smjernica koja se koristi za opisivanje postignuća učenika stranih jezika diljem Europe, a sve više i u drugim zemljama; cilj mu je olakšati obrazovnim institucijama i poslodavcima procjenu jezičnih kvalifikacija kandidata za upis u obrazovanje ili zaposlenje te ponuditi metodu učenja, poučavanja i ocjenjivanja koja se primjenjuje na sve jezike u Europi
- Znakobular** — leksik znakova znakovnog jezika kojima raspolaže osoba koja se tim jezikom služi
- Znakovatelj** — osoba koja se u komunikaciji služi znakovnim jezikom, bez obzira bila ona gluha ili ne

ŽIVOTOPISI AUTORA

Igor Kusin je rođen 1963. godine u Zagrebu u dvojezičnoj obitelji. Dvojezičnost mu je olakšala učenje drugih jezika, prvo engleskog i francuskog tijekom osnovnog školovanja, a potom i njemačkog i hebrejskog... i hrvatskog znakovnog jezika. Unatoč sklonosti prema jezicima, maturirao je pri Matematičko-informatičkom obrazovnom centru (današnja XV. gimnazija) radom Informatički sustav knjižnice (kompjutorski program pisan u programskom jeziku pascal). Na kraju je ipak upisao i diplomirao opću lingvistiku i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu te diplomirao radom Indoeuropski izvori staroirske versifikacije. Na istom je fakultetu i doktorirao lingvistiku radom Antroponimija zagrebačkih židova od početka

XIX. st. do Drugog svjetskog rata. U međuvremenu je bio zaposlen u Savezu Dodir i surađivao s njim kao prevoditelj, (ko-)autor tekstova, članaka i udžbenika te sudionik na konferencijama, okruglim stolovima i drugim događanjima vezanim uz znakovni jezik.

Andrea Palijaš rođena je u Zagrebu, 1995. godine. Završila je X. gimnaziju „Ivan Supek“, opći smjer, te upisala studij radne terapije na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu koji je uspješno završila svojim radom Uključivanje osoba sa sindromom Down u zajednicu. Tijekom studija, odlučila je upisati tečaj hrvatskog znakovnog jezika u Hrvatskom savezu gluhoslijepih osoba Dodir. Za to je vrijeme volontirala u Savezu Dodir te u raznim drugim udrugama, poput Centra za savjetovanje, edukaciju i humanitarno djelovanje Krugovi, gdje se, kao i kroz svoju praktičnu nastavu tijekom pohađanja fakulteta, susrela s osobama koje su se nosile s različitim teškoćama i preprekama u

svakodnevnom životu. Nakon završenog pripravničkog staža u Klinici za dječje bolesti Zagreb, najveća joj je želja bila raditi upravo s djecom i mladima. Ta joj se želja ispunila kada je započela raditi u Savezu Dodir gdje već nekoliko godina radi kao prevoditelj u nastavi. Također, nastavlja se usavršavati te je prisustvovala na nekoliko edukacija te konferencija vezanih uz znakovni jezik, kao i prevođenja u nastavi. U Savezu Dodir je vodila nekoliko sastanaka prevoditelja u nastavi s ciljem dijeljenja iskustava i znanja stečenih u praksi.

Sanja Tarczay rođena je 1966. godine u Zagrebu u obitelji koje su većina članova bili gluhe/gluhoslijepe osobe (otac, majka, sestra, nećak, pranećakinja). Hrvatski znakovni jezik joj je bio prvi jezik, tek je kasnije savladala hrvatski govorni jezik. Prirodno su slijedili ostali jezici kako govorni tako i znakovni kojima se i danas koristi: engleski govorni, britanski znakovni jezik (BSL), švedski govorni, švedski znakovni jezik (SSL). Prilično se dobro koristi i međunarodnim znakovima. Vrlo rano je shvatila važnost obrazovanja te je završila redovnu osnovnu i srednju školu u Zagrebu. Motivirana školovanjem u Višoj školi za gluhe u Leksandu u Švedskoj, po povratku upisuje studij na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu gdje diplomira, magistrira

i doktorira. Tijekom studija neumorno je djelovala u promicanju potreba gluhoslijepe i gluhe djece, osiguravajući im i uvodeći prevoditelje u škole. Za svoj je rad dobila brojna priznanja i nagrade. Održavala je brojna predavanja u zemlji i inozemstvu. Kao najdraža pamt i ona gluhim studentima na Trinity Collegeu u Dublinu. Više godina predaje kolegij Znakovni jezik na Zdravstvenom Veleučilištu u Zagrebu. Autorica je raznih članaka, stručnih radova i udžbenika.

